

המכללה האקדמית נתניה, המרכז לדיאלוג אסטרטגי
רחוב האוניברסיטה מס' 1, נתניה

17 באפריל, 2005

הפצצה האיראנית והמדיניות הישראלית

S. Daniel Abraham Center
for Strategic Dialogue
Netanya College, Israel

הפצצה האיראנית והמדיניות הישראלית

"הפצצה האיראנית והמדיניות הישראלית" - הינו פרי דיון שהתקיים ב-17 באפריל, 2005, במרכז לדיאלוג אסטרטגי במכללת נתניה. מרכז זה היה הראשון לקיים דיון סביב שולחן עגול, בהשתתפות מומחים משטחים שונים בנושא: "הסכנה הגרעינית של איראן".

פרסומי הסיכום של כנסים מתפרסמים, בדרך כלל, זמן מה לאחר קיום הכנסים. נוכחתי בכנסים לא מעטים, שלאחר קיומם, עם עריכת ההרצאות לפרסום, היה צורך לפנות למרצים השונים על מנת לעדכן את הרצאותיהם. ההרצאות שניתנו במרכז לדיאלוג אסטרטגי באפריל 2005, בנושא: "איראן והגרעין" לא איבדו את הרלוונטיות שלהן.

אנו, במרכז לדיאלוג אסטרטגי, סבורים שהנושא האיראני הוא הסוגייה העיקרית האמורה להדיר שינה מעיניהם של כל מנהיגי העולם החופשי. אני משתמש במושג שבו השתמש הנשיא Bush בחודש פברואר האחרון, בהדגישו את הסכנה האיראנית הוא לא פנה ל-"United Nations" אלא ל-"Free Nations".

כאשר אנו מדברים על "מלחמת לבנון השנייה", אני סבור שעלינו לדבר על "מלחמת איראן הראשונה". באנלוגיה ניתן לאמר שאיראן היא "הבאר" (מקור המים), סוריה היא "הצינור" ואילו חיזבאללה הוא "הממטרה".

השאלה המרכזית היא - האם ניתן בכלל לקיים משא ומתן עם מנהיג שמכחיש את השואה, מנהיג שקורא יום-יום להשמדת ישראל. האם אפשר לנהל משא ומתן רציונלי עם אדם שמכנה את ארצות הברית "השטן הגדול" ואת ישראל "השטן הקטן". אירופה נמצאת בתנומה עמוקה, וכאשר תתעורר מתנומתה תגלה שהיא "השטן הבינוני".

השאלה האחרת היא - האם סנקציות ישיגו את הפסקת העשרת האורניום במפעלים של איראן? אחמדינז'אד חזר ואמר שביום שהאו"ם יכריז על סנקציות נגד איראן הוא יכריז על חג לאומי. ברור לכל שהכרזת סנקציות על איראן היא תאורטית בלבד. במציאות תהיינה מדינות וגופים שונים שיעקפו את הסנקציות וידאגו לאיראן כלכלית.

השאלה שקשה מאד לענות עליה היא - כיצד, איפוא, יש להתמודד עם האיום האיראני?

פרופ' יוסף גינת

סגן נשיא לקשרים בינלאומיים ומחקר
ומנהל מרכז דן אברהם לדיאלוג אסטרטגי

כאמור, בדיון שערך המרכז לדיאלוג אסטרטגי במכללת נתניה יום עיון שכותרתו: "מזרח תיכון רב-גרעיני – איראן, הפצצה וישראל". יום העיון כלל מושבים שעסקו באידיאולוגיה ובאסטרטגיה של איראן, בנסיונותיה של הקהילה הבינלאומית לעצור את תוכנית הגרעין האיראנית, באופציה הצבאית לפגיעה במתקני הגרעין של איראן ובמדיניות ההגנה נגד הטילים האיראניים. בעקבות הצלחתו של יום העיון, הוחלט לפתח ולהעמיק את הדיון במדיניות הישראלית מול האתגר האיראני. הכוונה היתה לקיים רב-שיח סביב "שולחן עגול" של מספר מומחים שניתחו את האופציות הניצבות בפני ישראל, ובהן גם האופציה הצבאית. הדיון התקיים כחודשיים לאחר יום העיון, ולמרות שחלפה מאז יותר משנה, דומה כי הדברים שנאמרו ברב-שיח הזה תקפים גם היום, ובמידה רבה אפילו מקבלים משנה תוקף.

המשתתפים ב"שולחן העגול" היו:

הפרופסור יצחק בן-ישראל, אלוף (במיל.), מי ששימש בעבר ראש מפא"ת (זרוע פיתוח אמצעי לחימה של מערכת הביטחון) **שי רז ואורי נאמן**, לשעבר אנשי ה'מוסד' **ישראל (רליק) שפיר**, תת אלוף (במיל.) בחיל האוויר **גורם בכיר** מתחום הביטחון הלאומי.

הנחה את הדיון **ד"ר ראובן פדהצור**, המנהל האקדמי של המרכז לדיאלוג אסטרטגי.

פדהצור: זכות דיבור ראשונה לפרופ' יצחק בן-ישראל. **בן-ישראל**: אתייחס לשני נושאים:

- א. מיפוי האופציות העומדות בפני ישראל לפי סדר קדימויות.
- ב. מה יקרה אם איראן תצליח לייצר נשק גרעיני? אנסה לנתח נקודה זו מבחינה אסטרטגית, מנותקת, ככל האפשר, מפוליטיקה.

אתחיל מהסוף. להערכתי, למדינת ישראל יהיה רע מאוד אם לאיראן תהיה פצצה גרעינית. מודל ההרתעה הגרעינית, ששימש במשך כשישים שנה את ארה"ב והגוש המערבי מצד אחד ואת הגוש הקומוניסטי מהצד האחר, לא יכול, לדעתי, להתקיים במזרח התיכון. המודל לא יוכל להתקיים לא מפני שהאיראנים אינם רציונאליים, אלא מפני שדרך חשיבתם שונה משלנו.

נפגשתי בסיציליה עם מוחמד ריזה חתאמי, אחיו של הנשיא חתאמי וראש מפלגת הרפורמיסטים בפרלמנט של איראן. אדם נחמד להפליא. אם הייתי צריך לבחור רופא לילדי, הוא הרופא שהייתי בוחר בו, והדבר האחרון שניתן לומר עליו, שאיננו רציונאלי. אבל יש לו תפיסה מוטעית של ישראל. בימים הספורים שהיינו יחד הבנתי את חוסר ההבנה שלו לגבי מהותה של ישראל, מעשיה, ותפקידה בעולם.

חתאמי טען, שאנחנו מקצרים את תוחלת החיים באיראן. כששאלתי: "איך?", הסביר, שישראל מפיצה בשדות האורז של איראן עכברים שמחבלים בתבואה, וכן יתושים זבובים שעברו תהליכי הנדסה גנטית, ומזיקים לאוכל שלהם. שאלתי: "מאיפה זה בא לך?" והוא ענה: "אתה לא רואה טלוויזיה?". חשוב לזכור, מה מקצועו של האיש ומה מעמדו הפוליטי – רופא העומד בראש מפלגת הרפורמיסטים, התקווה שלנו באיראן. אנחנו הרי מקווים, שיום יבוא והרפורמיסטים ישתלטו על המדינה הזו וישנו את משטרה. לא אוכל לומר שחתאמי איננו רציונאלי, אך נראה, שלו ולי יש מערכות מושגים, ערכים וידע כל-כך שונים, והסיכוי שנבין זה את זה קטן.

המסקנה הזו איננה מפתיעה. אם מסתכלים על ההיסטוריה של מדינת ישראל מאז 1948, כמעט כל מלחמה שפרצה מקורה בשיקול מוטעה בסיסי, שלנו או של הערבים. אינני רוצה להאשים, אך גם לנו היו טעויות לא רק לערבים. הטעויות נבעו מאי הבנה טוטאלית של מה מדריך את הצד השני, מה הצד השני חושב,

הולדתו יש לזקוף, במידה רבה, לזכות היוזמות הישראליות. הלחץ פועל לא רע, וגם משיג הישגים לא רעים. אמנם, העשרת האורניום של האיראנים נדחית בכל פעם רק בחודש או בשלושה חודשים, אבל בינתיים שלושה חודשים אלה נמשכים ונמשכים, והאיראנים מנהלים בזמן הזה משא ומתן. אני חושב שזה רעיון כלל לא רע.

אגב, אחד הלקחים שכדאי לנו להפיק ממלחמת עיראק, על אף שאיננו נוטים להפיק אותו כי איננו רוצים להודות בכישלון ההערכה שלנו, זה שאחרי 1991 הפיקוח בעיראק היה לא רע. אמנם, עד שנת 1991 העיראקים רימו וכמוהם גם הצפון קוריאנים, אך אחרי המלחמה הפיקוח הוכיח את יעילותו. לא האמנו לסדאם חוסיין, ולכן גם טעינו בהערכתנו. אבל, זו דוגמה להצלחת פיקוח. נשאלת השאלה, מה יקרה אם הלחץ הבין-לאומי ייכשל? נניח, שהאיראנים יודיעו בשלב מסוים, והם כבר עשו זאת בעבר אבל חזרו בהם, שזכותם לפתח גרעין לצורכי שלום, וימשיכו בהעשרת אורניום בלי להתחשב בדעת העולם. אני מקווה, שזה לא יקרה, כי לעולם יש מספיק מנופים כלכליים ומדיניים, ואיראן זקוקה לשיתוף פעולה עם העולם. אבל נניח שרגע כזה יגיע.

לדעתי, המצב היום שונה מזה שהיה לפני חמש שנים. למיטב הבנתנו מרבית הרכיבים החיוניים לייצור חומר בקיע נמצאים כבר בידי האיראנים. יש רכיבים נוספים, שאיננו יודעים אם יש בידם אם לאו, אבל רכיבים אלו פחות קשים להשגה. הרכיבים החיוניים הם בעיקר הצנטריפוגות, שהאיראנים קיבלו מהפיקיסטנים. יש ויכוח, האם האיראנים יודעים לייצר צנטריפוגות בעצמם, אבל ברור מעל לכל ספק שהם קיבלו מהפיקיסטנים שרטוטים. האיראנים מודים אמנם, שהצנטריפוגות עדיין אינן עובדות ושעדיין לא הצליחו להקים מפעל לייצור צנטריפוגות, אבל הם עברו כבר את השלב שבו אין להם מושג קלוש, איך מסובבים משהו במהירות של 60 אלף סיבובים בדקה על מנת לעשות צנטריפוגה יעילה. מכיוון שכבר עברו שלב זה, דעתי היא, כי הדרך היחידה שתיוותר בידי העולם אחרי שיתברר שהאיראנים ממשיכים להעשיר אורניום, לא לפני כן, תהיה להכות אותם בכוח צבאי.

השאלה היא, כמובן, מי יכה? על כך אומר שני דברים: א. מלחמה גרעינית במזרח התיכון איננה בעיה שלנו בלבד. אני סבור שזו בעיה כלל עולמית, ואני מתכוון בעיקר לארה"ב. שוב, הערכת המצב הנפרשת כאן היום נכונה לימים אלו, ואיננו יודעים מה יקרה בעוד חמש שנים, האם גם אז תהיה ארה"ב באותו סטאטוס? היום העולם הוא ארה"ב, אז היום זו בעיה של האמריקאים בדיוק כמו שלנו.

ומה הוא רוצה להשיג. היו לכך כמה סיבות. ראשית, מדובר בשתי תרבויות שונות. אנחנו מייצגים את העולם המערבי, השונה מהתרבות המזרח תיכונית. שנית, המזרח התיכון הוא מגרש רב שחקנים. אתה עושה צעד נגד א', ומתכוון להשיג בזה תוצאה מסוימת, ופתאום צד ג', שבכלל ששימש משקיף מהצד, מסיק מזה מסקנה הפוכה מזו שרצית. כל אחד מאתנו מכיר את הדוגמאות האלה.

לדוגמה, אחרי יציאתנו מלבנון סבר ערפאת שהיציאה היא אות לחולשה וכשבאו אליו אבו-מאזן ואחרים ואמרו לו: "בוא נפסיק את האינתיפאדה. זה לא עוזר". תשובתו הייתה: "אני ראיתי את היהודים האלה בלבנון. עוד כמה הרוגים, כשנגיע לשלוש מאות נפגעים, הם יתקפלו ויברחו.

זה לא שערפאת לא היה רציונאלי. מיטב חברי הישראלים חשבו כמוהו, ועליהם בטח לא אגיד, שאינם רציונאליים. אבל זו דרך המשחק כשיש כל-כך הרבה משתנים. אתה עושה פעולה בעלת מטרה מסוימת מול יריב אחד, ובצד עומד יריב אחר שרואה את המהלך שלך באופן שונה, וזה משפיע. מה שקורה באזורנו לא קרה בין שני הגושים הגדולים בעת המלחמה הקרה. לכן, לדעתי, ביום שבו יהיה במזרח התיכון נשק גרעיני, שאמור ליצור הרתעה הדדית, (הרי לא יעלה על הדעת, שלצד הערבי יהיה נשק כזה ולנו לא), החשש יהיה מפני שיקול מוטעה נוסף, כמו שתמיד קרה באזורנו. אלא שהפעם הטעות לא תסתכם במלחמה מקומית על כמה קילומטרים לפה או לשם. הסיכוי שמלחמה כזו תפרוץ גדול בהרבה ממה שאנשים רגילים לחשוב. ולכן מוטב שמדינת ישראל תדאג, שלא יהיה נשק גרעיני במזרח התיכון. אני אומר זאת על רקע המצב שאנו חיים בו, חשדנות הדדית וחוסר אהבה, ועל יסוד הערכת, שמצב זה איננו עומד להשתנות בהרבה, גם אם יחתמו חוזים פורמליים והסכמים שונים.

השאלה היא אפוא, כיצד למנוע מאיראן לפתח נשק גרעיני? לדעתי, זה עניין של שיפוט דינאמי מאוד ומידי, התלוי בגורמים רבים. לדוגמה, מה הלחצים שהעולם מפעיל על ישראל? מה יכולתיה של ישראל? מה הידע העומד לרשותה? כמה מודיעין יש לה? מה ניתן לעשות, מה לא ניתן לעשות וכיו'. לאור כל הנתונים הללו צריך לשקול, מה טוב יותר. ולמיטב שיפוטי, הדרך הטובה ביותר, נכון להיום, היא להמשיך בלחץ הבין-לאומי, הקיים בין כך ובין כך בימים אלה, על איראן. יש לנסות להגיע איתה לכל מיני הסדרים, שבמסגרתם תפסיק את תכנית העשרת האורניום שלה. הלחץ המופעל עתה לא היה קיים לפני שלוש שנים, ואת

ב. אני סבור, שמה שאני אומר מקובל גם על האמריקאים, ולא יהיה צורך לגייס סוכן בממסד האמריקאי שישכנע אותם לפעול בכוח. אני חושב שהם מבינים את המצב ויפעלו בעצמם.

לדעתי, אם תיכשל הדרך הראשונה, לחץ בין-לאומי, יהיה צורך לתקוף בכוח, ונראה לי, שיש סיכוי לא רע שהאמריקאים יעשו זאת. האמריקאים מתאימים לכך יותר מכולם, הם הכי חסינים והכי פחות פגיעים. הם לא פגיעים כמונו, והיכולות הצבאיות שלהם עולות עשרות מונים על אלו של כל מדינה אחרת שאני מכיר, כולל ישראל. אבל יכול להיות גם תרחיש אחר. מה יקרה, אם יתברר, שהלחץ האמריקאי לא עוזר, האיראנים מעשירים אורניום, ורגע הכנת הפצצה מתקרבת. יום אחד נקום בבוקר ויתברר, שיש כבר מגדל או מנהרה, ומחר הולך להיות בהם פיצוץ. בינתיים בארה"ב החליפה נשיאה את הנשיא, והיא אומרת: "איראן רחוקה מאתנו, ולא אכפת לי מה קורה בה". במקרה כזה, לדעתי, תצטרך ישראל, אם יהיה ביכולתה, לנסות למנוע בכוח את סיום התהליך ההכנה בדברים האלה אסור לחכות יותר מדי, ויש להפעיל שיפוט דינאמי. אם נגיע למצב, שלאיראנים כבר יהיו פצצות גרעיניות או שהם רגע לפני, השיקול יהיה – מה אפשר להפציץ? נניח, שיהיו להם שלוש פצצות, ונפציץ שתיים. פצצה אחת תישאר ואז לא עשינו כלום. לשימוש בכוח יש ערך, אם לא משמידים את הפצצות עצמן, אלא את המתקנים שמייצרים אותן. ויש טעם לעשות את זה רק אם יהיה קשה אחרי-כן לשקם את המתקנים. אחרת אין בזה שום טעם. אם הם יכולים לשוב ולשקם את מה שהופצץ, תהיה להם פצצה חצי שנה מאוחר יותר, ואז לא נעשה דבר.

זהו, להערכתי, המצב היום. יום אחד המצב ישתנה, ולדברים שאני נושא כאן היום כבר לא יהיה תוקף. היום אין להם עדיין מתקנים המייצרים חומר בקיע בכמות מספקת. כמות המתקנים שיש להם קטנה, והם ניתנים לתקיפה. בשלב זה יכולה מדינת ישראל באמצעה הצבאיים האוויריים, להכות אותם כך שלא יוכלו לשקם אותם ללא עזרה חיצונית. אמנם, תמיד ניתן למצוא מישהו מבחוץ שיהיה מוכן לעזור לאיראנים, אבל אם הפגיעה תהיה כזו, שלא ניתן יהיה לשקם את המתקנים ללא עזרה חיצונית, קיימת תקווה שיקרה מה שקרה בעיראק בסיבוב הראשון. אחרי שייחשף מה הם מפתחים, העולם לא ירצה לעזור להם בסיבוב השני. כשדנים בפעולה צבאית יש לשאול בצד בדיקת הרווח הצפוי, גם מה ההפסד הצפוי מפעולה כזו? להערכתי, טועה מי שסבור, שהפצצת מתקן הפיתוח באיראן תגרור בעקבותיה השלכת פצצות אטום על ישראל. לאיראנים לא יהיה שום אינטרס לזרוק עלינו פצצות אטום, ואם תיזרק עלינו פצצה, ולדעתי יש סיכוי

שתיזרק, היא תיזרק מטעות – כתוצאה מחוסר הבנה של מה שקורה במזרח התיכון. דוגמה לטעות אפשרית, האיראנים יחשבו שישראל אחסנה את כל הפצצות שברשותה במקום אחד, וסוכן כלשהו יגיד להם, שבפצצה אחת הם יכולים לחסל את כל מלאי הפצצות של ישראל. פעולה כזו תיתכן, אבל מקורה בטעות ולא במחשבה לא רציונאלית. האיראנים אינם משוגעים.

ההפסד הצפוי הוא, שאיראן תראה בנו אויב. למיטב הבנתי, כבר היום הם רואים בנו אויב. לא סתם הלכתי לדבר עם רזלה חתאמי, ואני מרבה לדבר עם איראנים בשנים האחרונות. גיליתי, שהם רואים אותנו כאויב בצורה שלנו פה, במדינת ישראל, קשה להבין אותנו. אנחנו מתעלמים מזה. לא מקשיבים ולא שומעים מה הם אומרים עלינו.

אני רוצה להעיר בהזדמנות זו, שהאיראנים ערניים מאוד לנאמר עליהם בתקשורת שלנו, הם מתעניינים במה שאנחנו אומרים ללא הבדל אם הדובר הוא איש מילואים או איש צבא. הם מתייחסים לדבריו של אלוף במילואים כאילו היה אלוף בפועל. בשבילם אלוף הוא אלוף. לפני שנה וחצי כתבתי ספר על המודיעין. באמ"ן אני יכול לספור על יד אחת את מספר האנשים שקראו אותנו, אבל באתר של יועץ נשיא איראן למודיעין הופיע הספר בתרגום לפרסית עם ציון שמי. עצם הרעיון שגנרלים ישראלים דנים בשאלת האופציה הצבאית על איראן, אפילו אם מתנגדים לפעולה כזו, גורמת לנו נזקים והופכת אותנו בעיני האיראנים לאויבים.

דובר: הם לא תמימים, הם מבינים שיש לנו דיונים בנושא. **בן-ישראל:** נכון, ואנחנו מספקים להם גם הוכחות, מעצם העובדה שזה מופיע בעיתונים. הם מסיקים, שהכתיבה היא תוצאה של דיונים המתקיימים בצמרת הביטחון של הציונים. זו צורת חשיבה טבעית.

שפיר: זה שמתקיימים פה דיונים זה גורם נזק? יכול להיות שבמקום נזק זה מביא תועלת?

בן-ישראל: אצל האיראנים זה גורם נזק, אבל בלחץ הבין-לאומי המופעל על איראן יש לזה תועלת מסוימת. שפיר מעיר, שהאמריקאים איימו במפורש על האיראנים במקל הישראלי. אמרו להם: "תסתכלו, היהודים יכו בכם". כלומר, באיומים יש תועלת מסוימת, ואני מסכים איתו. לנושא הלחץ הבין-לאומי, כבר ציינתי בעבר, שאנחנו מעוניינים שהאיראנים ייכנעו ללחץ הבין-לאומי ויקבלו את הצעת התחליפים. הרעיון שהם יקבלו אורניום ויצטרכו להחזיר אותו בכל פעם שיקבלו את המנה הבאה, הוא רעיון טוב. אנחנו מעוניינים בו, כי אז יהיו להם כורי כוח כמה שירצו, חשמל כמה שירצו, אבל פצצה לא תהיה להם.

למדינת ישראל. לא בגלל ישראל איראן מפתחת נשק גרעיני. כדי להבהיר את דברי אקצין ואומר, גם אם מדינת ישראל לא הייתה קיימת, איראן הייתה חותרת לפתח פצצה באותה מידה שהיא עושה זאת היום. יש לה משאבים והיא רוכשת לעצמה יכולות. כמו שבן ישראל אמר, היא נמצאת על סף היכולת לפתח נשק כזה, ובתחומים רבים המשאבים הדרושים לכך כבר נמצאים ברשותה.

כפי שאני מכיר את המצב, ההערכה האמריקאית, שעד סוף העשור הנוכחי איראן תשלים הקמת מתקן גרעיני ראשון, היא הערכה ריאליסטית. אני לא רוצה לנקוב בשנה מדויקת 2007, 2008, 2009, אך על סמך ידיעותיי אני מסכים עם הערכה הזו.

בניגוד למה שבן ישראל אמר, אני חושב, שהטקטיקה של לחץ בין-לאומי על איראן איננה מביאה תוצאות חיוביות. היא משרתת את רצון האיראנים להרוויח זמן, כדי להשלים את תהליכי הפיתוח ההולכים ונשלמים. השיטה הזו של הליכה על הסף מול הקהילה הבין-לאומית היא שיטה שאנחנו מכירים היטב אצל האיראנים והם משתמשים בה בתחומים רבים נוספים. בשנתיים האחרונות האיראנים במובהק מושכים זמן, ובמידה רבה זה פשר המשחק שלהם. כשלוחצים אותם, הם משמיעים קולות של או-קיי אנחנו מתחשבים, אנחנו נעצרים, אנחנו לוקחים אתכם בחשבון. אבל להערכתך, אין בזה יותר מהשמעת קולות. כשהם מאתרים, הרבה פעמים בטעות, הרפיה בלחץ או כשהם מאתרים נקודת זמן שבה קצת רווח להם, הם מקשיחים עמדות. אין כאן עניין של זיגזג, ואין כאן עניין של מדיניות לא רציונאליות. זוהי טקטיקה שכפופה לאסטרטגיה מסודרת ומוכוונת, עד כמה שאסטרטגיה וטקטיקה יכולות להיות מוסדרות ומוכוונות במדינה מורכבת כמו איראן או לחילופין כמו ישראל. לא צריך לייחס את זה לבלגן כלשהו, לחוסר שליטה שלטוני או למפלגות ולגישות שונות שמושכות ימינה ושמאלה.

לא מעט זמן רווחה גם בישראל התקווה או האשליה שבסופו של דבר לא נעמוד בפני הדילמה האמיתית, משום שהתהליך הפנימי באיראן ישיג את התהליך הגרעיני שם. נטינו לקוות, שיחול באיראן שינוי פנימי-פוליטי שיסיר מעלינו את האיום הקיים היום, ושמול האנשים החדשים שישבו בשלטון אפשר יהיה לחיות ביתר קלות מאשר מול האנשים שנמצאים שם היום. להערכתך, תקווה כזו היא חסרת כל שחר, בוודאי בתקופה הנוכחית. האם יחול שינוי פנימי באיראן? לא אוכל לענות על שאלה זו. אינני יודע מתי יחול שינוי, האם יחול, מה יהיו היקפו ומידתו או איזו צורה תהיה לו. התחושה שלי, על סמך הלקחים מהקמפיין הקודם נגד עיראק,

יש אצל האיראנים גישות לדברים הנאמרים. צריך להסתכל על הניסוח ולבדוק מה בדיוק אומרים ואיך. הדבר אמור, בדרך כלל, גם לגבי הסורים, למרות שהם לא בדיון שלנו היום. אצל הסורים מעלים כוונות כל שני וחמישי בגלל הכרזות של קציני מילואים.

לסיכום, אלו הצעדים שיש לנקוט בהם: להמשיך בנתיב של לחץ בין-לאומי, שעובד היום לא רע, ויש לו סיכוי להצליח. והיה אם נתיב זה ייכשל באופן מוחלט, לא יהיה מנוס אלא ללכת לאופציה צבאית אמריקאית. כישלונות רגועים אינם נחשבים לכישלון. כבר קרה בעבר, שהאיראנים הודיעו שהם חוזרים בהם מההסכמים, אבל בפועל קיימו אותם. אבל אם הכישלון יהיה סופי וברור, יהיה צורך לשקול אופציה צבאית ישראלית, בתנאי, שאיראן עדיין לא עברה את נקודת האל-חזור. בתנאי, שניתן יהיה לפגוע במתקן שלהם באופן שלא יוכלו לשקם אותו ללא עזרה חיצונית.

פדהצור: מתי זה יקרה לפי הערכתך?

בן-ישראל: אין לי מושג. הניתוח שלי נכון למצב שאנחנו מכירים היום. הוא יכול להיות לא נכון בעוד שנה, בעוד חמש או בעוד עשרים שנה. אני לא יודע מתי זה יקרה.

פדהצור: תודה רבה לאיציך. אבקש את רז לומר את דברו.

רז: אני אדבר בעיקר מנקודת מוצא מודיעינית. אתחיל מהמסקנה שהגעתי אליה, ולאט לאט אבנה את הדרך ואראה, איך הגעתי למסקנה זו. לדעתי, אין לישראל אופציות. אופציות נגזרות, בדרך כלל, מהערכת מצב שמבוססת על הערכת מודיעינית. בהערכות מודיעיניות יש דברים נהירים לחלוטין, ויש דברים ששרויים בערפל מוחלט. לצערי, הכיוון המסתמן הוא כיוון רע, המצב הולך ונעשה גרוע ולא הולך ומשתפר.

פדהצור: באיזה מובן?

רז: במובן של מה אנחנו יודעים, ומה אנחנו יכולים להסיק ממה שאנחנו יודעים. בכל שנה שעוברת מתווספים כישלונות נוספים. לדוגמה, פריצות הדרך המודיעיניות בנושא הגרעין האיראני בשלוש ארבע השנים האחרונות היו בעיקר תוצאות עבודה של האופוזיציה האיראנית.

בן-ישראל: לא נכון, ואתה יודע שזה לא נכון. ה-CIA אומר לאופוזיציה האיראנית מה להגיד.

רז: אינני מדבר על מה שיצא החוצה. אני מדבר על מה שידעו.

בן-ישראל: פריצות הדרך לא באו מהאופוזיציה. ה-CIA השתמש באופוזיציה ככלי לפרסום, כי הם אינם יכולים לפרסם בעיתון.

רז: זה לא היה רק מהלך מדיני יחצני. למיטב הבנתי ועל בסיס ניתוח המצב באיראן, כפי שאני מכיר אותו בחמש עשרה שנים האחרונות, החתירה האיראנית לפצצה איננה קשורה כהוא זה

מהקמפיין האחרון נגדה ומהמהלך שלפניו ועל סמך סוגיות לא מעטות שנתקלתי בהן, בעיקר בשנות התשעים, היא, שתמונת המודיעין החיצונית לגבי מה שקורה בתחום הזה באיראן איננה טובה. ואנחנו מופתעים כל פעם מחדש.

צריך מודיעין טקטי בעל יכולת לקבוע מה המצב בנקודת זמן מסוימת ובמיקום מסוים. לאור מסקנתו של בן-ישראל, שבסופו של דבר וככלות הכול לא תהיה ברירה אלא לתקוף את איראן, עולה השאלה, האם המודיעין עוזר לנו? לתחושתו, אין לקהיליית המודיעין הישראלית היום יכולת לומר, האם תקיפה אכן תביא לתוצאה שאנחנו רוצים להגיע אליה. אני חושב, שאיננו יודעים מספיק. יכול להיות, שבאתרים מסוימים יהיה לנו מודיעין מצוין ונחשוב שתקיפה באחד מהם תביא לתוצאות רצויות, אבל תמונת המצב שלנו תהיה שגויה לחלוטין.

בן-ישראל: אינך אומר שלמודיעין הישראלי אין ידיעות, אלא, שיכול להיות שיש באיראן דברים נוספים שאין לנו אינפורמציה לגביהם. נכון?

רז: זאת הנקודה.

בן-ישראל: זה חשש שמקנן תמיד אצל כל איש מודיעין. הוא חושש, שהתמונה שהוא רואה היא תמונה חלקית ולא שלמה. פדהצור: דונאלד ראמספלד אמר פעם: "לא יודעים מה שלא יודעים". אני רוצה לחדד את הגישה הזו. ייתכן, שאנחנו יודעים דברים, אבל בהרבה מקומות באיראן נעשים דברים שאין לנו מושג עליהם. אנו עלולים לתקוף ואז לגלות את הדברים שלא ידענו. פדהצור: האם המודיעין שלנו ידע את הדברים שהתגלו בשנתיים האחרונות?

בן-ישראל: המודיעין האמריקאי ידע.

פדהצור: האם גם אנחנו ידענו?

בן-ישראל: אנחנו ידענו, מה שהאמריקאים סיפרו לנו.

פדהצור: ואם האמריקאים לא יספרו לנו ונתקוף?

בן-ישראל: אז אנחנו לא נספר להם דברים אחרים. אבל זה לא שייך לכאן. אני שאלתי, מה קורה כשצריכים לקבל החלטות ואין מספיק נתונים. יכול להיות שאשתה עכשיו בקבוק קולה מבלי שאדע שמישהו שם בו רעל. אז מה, האם ליתר ביטחון לא אשתה קולה? לא יכולה להיות תוכנית פעולה שמבוססת על השיקול, אינני יודע את מה שאני יודע שאינני יודע.

רז: אמירה שכזאת תביא אותך למצב של אי עשייה מוחלטת ותמידית.

בן-ישראל: בדיוק.

רז: יש נקודה שרציתי להבהיר. לאור הכרתנו את איראן ודרכי פעולתה, ורבים בישראל, אפילו בדרגים הבכירים של מקבלי

החלטות או יועצים למקבלי החלטות, מכירים אותה, לאור הכרת תוכניות הנשק הבלתי קונבנציונאלי במדינות, כמו, עיראק ואיראן, ולאור ידיעותינו על לקחים שהאיראנים מפיקים מתקיפות וממאמצים לשבש ולסכל תוכניות גרעין בכל מיני מקומות, אנו צריכים לחזק את החשיבה, שיש באיראן דברים שנסתרים מאתנו. אם נחזור לנושא התקיפה הצבאית, ניתן להגיע באתר זה או אחר למודיעין נקודתי משובח בזמן אמת, אך ספק גדול, אם תקיפה צבאית תשיג את המטרות שמדינת ישראל שואפת אליהן, לשבש לאורך זמן, אינני מעיז לומר לסכל, את תכנית הגרעין של איראן.

פדהצור: אתה אומר, בעצם, שלא נוכל לדעת על מתקן יחיד בודד, שהוא התנאי שאיציק דיבר עליו.

רז: אמת ויציב.

בן-ישראל: תארו לעצמכם, שיגיע יום ויתברר, כי כל תכניות המניעה נכשלו. המאמצים הפוליטיים אינם נושאים פרי, ומדינת ישראל נאלצת לפעול לבדה. באותו יום קוראים לראש אמ"ן והוא אומר: "אני מצטער, אני לא יודע מה קורה באיראן".

פדהצור: יכול להיות מצב כזה?

בן-ישראל: בהחלט.

פדהצור: הוא צריך לקבל החלטות על בסיס הנחה זו.

בן-ישראל: אם הוא יגיד, שאיננו יודע מה קורה באיראן, ואיננו מאתר את המתקנים הספורים המפיקים את האנרגיה האטומית. במקרה כזה אין ויכוח, לא תוקפים.

רז: להבנתי, הלחץ המדיני הקיים היום איננו אפקטיבי. התהליך הזה משרת את האיראנים ועוזר להם למשוך זמן, כדי להשלים מאחורי הקלעים את התהליכים שהם עוסקים בהם. מאז ומתמיד סברתי, שיש להם תוכנית גרעינית צבאית חשאית, ואין לי ספק, שהם עוסקים בפיתוחה.

אנחנו נמצאים במצב, שמתקפה צבאית לא תשיג את מטרתה. חייבים להשלים עם העובדה, שלאיראן תהיה פצצה גרעינית, וצריך להיערך לכך. מבחינתי צריך היה לעשות זאת כבר לפני עשר שנים. יש לשדרג את החשיבה האסטרטגית בישראל ולהתייחס ליום שאחרי היות פצצה איראנית. אני חושב, שלא צריך לפחד כל-כך מיום זה, ויש תחומים נוספים, שאינני בקי בהם מספיק, כמו, התגוננות ומוכנות, שחשוב להיערך בהם. יש בארץ נטייה לעשות דמוניזציה של איראן, ובאיראן נטייה לעשות דמוניזציה של ישראל. זה מוביל אותי לרעיון, שמישהו בוודאי יגיד עליו שהוא רעיון עוועים. אני חושב, שמוכרחים להתחיל לדבר עם האיראנים על הנושא ולמצוא דרך לדיאלוג איתם. אני יודע שנעשים ניסיונות, ויש מהלכים, אך אינני בקי בפרטים, ואינני יודע מספיק. אחד

לזכור, שמערכת היחסים האיראנית-ישראלית מורכבת וכתוצאה מכך גם התגובות האיראניות האפשריות עשויות להיות מגוונות. אסור לצמצם את הדיון רק לסוגיה, האם במקרה של תקיפה הם יזרקו עלינו פצצה. זו הסתכלות צרה, שלפי דעתי מוציאה את הדיון מהקונטקסט הנכון שלו. אם נגיע לכך, שהאיראנים יפרשו תקיפה שלנו כשבירת כלים, אופציות התגובה שלהם מאוד מגוונות.

פדהצור: רשות הדיבור לנאמן.

נאמן: ברשותכם אנסה להיות מעשי ולהתייחס לעובדות, ולמען האמת גם למחזור בעובדות. לפני בואי לכאן קראתי את דו"ח ועדת בית הנבחרים האמריקאי על המודיעין האמריקאי. הדו"ח התייחס להערכות המודיעין ולביצועיו במלחמה עם עיראק. מתברר, שהמודיעין האמריקאי טעה בכל מה שקשור לנשק בעיראק. האמריקאים לא מצאו טילים, לא מצאו נשק ביולוגי ולא מצאו נשק כימי. גם היכולות הבלתי קונבנציונאליות בתחום הגרעיני היו שונות בעליל מההערכותיהם של הגורמים השונים. אתם ודאי זוכרים את הופעתו של קולין פאוול במועצת הביטחון, כששכנע את כל העולם שיש בידי העיראקים נשק מסוכן, והתברר, שלא היו דברים מעולם.

דוגמה הפוכה לוב. האמריקאים נכנסו בשלב מסוים לעובי הקורה בלוב וידעו, פחות או יותר, מה מתרחש שם. המודיעין הישראלי, לעומת זאת, היה לגמרי מחוץ לתמונה, ולא היה לו מידע, וכשקרה מה שקרה היינו מופתעים.

משתי הדוגמאות הללו אני למד, שבנושאים אלו כל מדינה פועלת בחשאיות ובמידור מוחלט של הזרועות השונות, וקשה מאוד לקבל באמצעות מודיעין את האינפורמציה הקונקרטית שתאפשר פעולה צבאית או פעולה מדינית כלשהי. כשמתכננים פעולה או דנים ביכולות הבלתי קונבנציונאליות של איראן צריך לקחת בחשבון, שהולכים על קרקע לא בטוחה. המידע שלנו חלקי, ואת השאר אנחנו משערים ומההשערות מסיקים מסקנות או גזרים מתוך תפישת עולם בסיסית שאומרת, שתמיד יש להיערך לתסריט הגרוע ביותר. אני חולק על תפישה זו. בן-ישראל מניח שתי הנחות: שיהיה להם נשק גרעיני ושאי אפשר יהיה לקיים אתם מאזן אימה. אינני מקבל את ההנחה השניה, שאי אפשר יהיה לקיים אתם מאזן אימה. האם אתם חושבים שהם יישושו להשתמש באופציה הגרעינית נגדנו, כאשר הם יודעים שגם לנו יש נשק?

אני מציע להסתפק בהנחה הראשונה בלבד – לאיראנים תהיה, במקדם או במאוחר, אופציה גרעינית צבאית, שתשפיע על התנהגותם של כל הגורמים באזור בזירה הבין-לאומית. האיראנים יודעים את זה ופועלים בהתאם. הם חוששים, שאם יעשו מעשה חריג יקבלו על הראש, ולכן אינם מייצרים מסה קריטית כבר היום.

הדברים שבן ישראל דיבר עליהם חיזק אצלי את החשיבה הזאת. הוא דיבר על דעה מוטעית שיש לכל צד על משנהו, ושמוכרחים להתחיל לתקן אותה, כדי שאפשר יהיה בשלב כלשהו להגיע למודוס ויונדי עם הצד האחר.

חשוב גם לבדוק, מה משמעותו הנשק הזה? בשביל מה צריכים האיראנים נשק כזה? מה יעשו בו?

הערה אחרונה מתחום המודיעין. מקצת הסיוע החיצוני לאיראן בתחום הגרעיני ובתחום אמצעי לחימה מגיע ממקומות שקשה לנו להשפיע עליהם, כמו, צפון קוריאה. קשה גם להסביר חלק מהמהלכים הרוסיים בנושא זה. לדוגמה, קשה להסביר מדוע השלטונות ברוסיה וברפובליקות אחרות של ה-CIS אינם שמים יד על המדענים המסייעים לאיראן, על העברות מידע שונות ועל הטכנולוגיות היכולות לסייע להם. היה אפשר למצוא דרך לספק תעסוקה מכובדת ומכניסה למדענים הללו, כדי שלא יחפשו כסף במקומות אחרים.

לתחושותי, אין הבדלים גדולים בין הערכות המודיעין בארצות השונות. כולם יודעים מה רוצים האיראנים, למה הם חותרים ובאיזה שלב הם נמצאים. אם שומעים הבדלים בהערכות, מקורם בהטייה פוליטית. יש מי שבעקבות ההערכות הללו יניפו דגלים אדומים, ויש מי שיגידו, זה בעצם לא כל-כך נורא, אולי אפשר לשנות את זה, אולי אפשר עוד להשפיע, אולי אפשר לתקן, אולי אפשר להאיט וכו'.

זה מוביל למסקנה, שצריך לקחת בחשבון גם אפשרות של סיוע חיצוני לאיראן. אסור להניח, שהאופציות הקיימות כיום – לחץ בין-לאומי ותקיפה, יפתרו את הבעיה הזו.

נקודה אחרונה שיש להתייחס אליה היא מאזן האימה איראן-ישראל. אני מצטרף לדעתו של בן ישראל, שאם ישראל תתקוף מתקני גרעין איראניים, ולא תשמיד את כולם, לא בהכרח יטילו עלינו האיראנים את הנשק הנוטר. מאזן האימה איננו חד ערכי, והוא מתקיים במישורים שונים. התגובה האיראנית לא חייבת להיות בתחום הגרעיני בלבד. לאיראנים יש כלים ומהלכים שונים. בהשראת אחד מראשי 'המוסד', שלא אנקוב בשמו, רווח בזמנו בקהילת המודיעין הישראלית החשש מפני מה שקראנו לו, תפישת אוטובוס ילדים בבריסל. כלומר, בכל פעולה נגד איראן צריך לקחת בחשבון, שבוקר אחד הם עלולים לבצע פיגוע במקום אחר. לדוגמה, להעלות השמימה את האוטובוס של בית-הספר בשגרירות ישראל בבריסל.

פדהצור: יש דוגמה קונקרטית. הרג עבאס מוסאווי בלבנון גרר את פיצוץ השגרירות בארגנטינה.

רז: במקרה זה אין ודאות שהמעשה בוצע על ידם, והסיכויים מסתכמים בכשבעים אחוז. אבל, כשמדברים בנושא הגרעיני צריך

החשש איננו ישראל, סעודיה או כוויית, החשש הוא ארה"ב. ולכן הם מתנהלים באיטיות. כל אימת שנראה, כי קרבה התנגשות בין איראן לבין המרובע –בריטניה, גרמניה, צרפת וארה"ב, האיראנים איך שהוא מתמרנים ומנסים לדחות את הקץ. אני מניח, שככה הם ינהגו כל עוד יוכלו. יחד עם זה הם נחושים להתקדם.

בסופו של דבר תהיה להם יכולת גרעינית. אינני יכול לומר, מתי הדבר יקרה, בעוד שנה, שנתיים, שלוש או חמש, אבל זהו נתון שצריך לקחת אותו בחשבון. מול היכולת הגרעינית הזו שתהיה להם, אנחנו צריכים לשאול את עצמנו, לא מה זמינותן של האופציות שעומדות לרשות ישראל, אלא מה כדאי למדינת ישראל לעשות. להערכתי, דבר אחד אסור לישראל לעשות בתכלית האיסור – לפעול צבאית נגד איראן. לפעולה צבאית שכזו תהינה שתי משמעויות מיידיות. א. תגובה איראנית בכל קונטקסט שהאיראנים יחשבו עליו. זה יכול להיות אוטובוס בבריטלי, זו יכולה להיות פצצה על תל-אביב, ויכולות להיות גם תגובות אחרות. תגובה איראנית היא משהו ודאי שאין ספק לגבי, וצריך לקחת בחשבון, שהתגובה לא תהיה בת יום או יומיים, בת חודש או חודשיים. התגובות האיראניות יתפרסו על פני שנים רבות.

בן-ישראל: איזה פצצה על תל-אביב?

נאמן: אמרתי פצצה, לא אמרתי גרעין.

בן-ישראל: אני רוצה להבין למה אתה מתכוון.

נאמן: פצצה על תל אביב לא חייבת להיות פצצה גרעינית. יכול להיות, שאנחנו נפגע במתקנים שלהם בפצצות קונבנציונליות, והם יכו אותנו בפצצות קונבנציונליות. אסור לנו לעלות דרגה ולהשתמש בנשק בלתי קונבנציונאלי. אם נעשה כך, גם הם ינסו משהו בלתי קונבנציונאלי. אני מקווה שיש רבים כמוני, שחושבים שאל לה למדינת ישראל ללכת בכיוון הזה של עימות ארוך שנים ורב ממדים עם מדינה שאוכלוסייתה מונה היום שבעים מיליון נפש ובעוד עשר שנים יהיו בה מאה מיליון. לדעתי, אנחנו חייבים להימנע ממלחמה כזו.

התיזה, שמאזן אימה לא יחזיק מעמד בגלל הבדלים תרבותיים ושוני בתפישות העולם ובאמונות, איננה מקובלת עלי. האיראנים משחקים על פי כללי התנהגות סבירים בכל התחומים, והמדיניות האיראנית שפויה ומאוזנת. לחשש אין בסיס לוגי, ואני בספק אם אי פעם יהיה לו בסיס מודיעיני מוצק. מדינת ישראל צריכה לפעול בתחומים אחרים. לבדוק, איך לארגן מערכת הגנתית טובה למקרה שלאיראן יהיה נשק גרעיני, ולהיערך לאפשרות המטרופת שאיראן עשויה להפעיל אותו. יש לבנות יכולת תגובה אם, חס וחלילה, יקרה כדבר הזה, ובשנים שעומדות לפנינו עלינו לעשות כל שניתן, כדי לצמצם את הסכסוך בינינו ובין שכנינו. גם באיראן יכול לחול שינוי, ועלינו לפעול לכך, שברבות השנים יהיה בטהרן

משטר שאפשר יהיה לדבר אתו.

פדהצור: תודה רבה לנאמן. רליק שפיר בבקשה.

שפיר: אני חושב, שהמומחיות שלי בתחום הפוליטי האיראני קטנה מזו של שאר הנוכחים. בשלוש השנים האחרונות הידע הפוליטי שלי שאוב, בעיקר, מה-BBC, לכן אדבר רק על האלמנט הצבאי ואתח אותו ויתוח טכני לחלוטין. בראשית דברי אעשה פרפרזה על דברי בן ישראל, שאמר שאנחנו לא מבינים אותם והם אינם מבינים אותנו. אני מוצא, שהסכנה גדולה יותר, שאנחנו לא נבין את עצמנו. בהבנת האיראנים אנחנו יכולים להפעיל כלים לוגיים, אבל הבנה עצמית ומודעות עצמית הם נושאים בעייתיים, במיוחד אצלנו. מאז שבן-ישראל היה ראש ענף חקר ביצועים לא השתנה דבר ביכולות של פצצות ה'מארק 84'. פצצה זו יכולה לחדור בטון מזוין בסדר גודל של 2 מטר, אבל אם עובי הבטון עולה על 2 מטר, הפצצה לא יכולה למלא מטרתה העיקרית – לגרום להדף בתוך חלל המבנה. פצצה אחרת היא I800, ואותה אפשר לזווד. להגיע לאזור המטרה ולדייק. כל זאת בהנחה, שלא ישימו את מתקן הצנטריפוגה או כל מתקן אחר בחוץ, כמו שהעיראקים עשו בזמנו.

דובר: אף פעם ובשום מקום בעולם לא שמו אותו בחוץ.

שפיר: תקיפת הכור בעיראק לא הייתה מסובכת מבחינה טכנית.

בן-ישראל: באמת?

שפיר: באמת.

בן-ישראל: בשביל להוציא את הכור העיראקי מכלל פעולה, היה צריך להרוס את הליבה. הליבה נמצאה 36 מטר מתחת לגג, שעוביו שני מטר בטון מזוין. במצב כזה אין לשום טייס קשר עין עם האובייקט, והוא איננו יודע איפה הוא ממוקם.

שפיר: נכון, אבל התכנון לא היה מורכב. אם יודעים מה יש, ויש לך כזה בבית, אז התכנון לא מורכב.

פדהצור: הוא מדבר על מידע. הוא אומר שבכור בעיראק היה מידע, ואפשר היה לתכנן את המבצע.

בן-ישראל: אתה אומר שהיום אין מידע?

שפיר: אני לא יודע, אם יש או אין. זה לא ענייני. אני בסך הכל מתאר מה אפשר לעשות ומה אי אפשר לעשות מבחינה טכנית. אם אתה יודע, איפה נמצאת המטרה ולאן לכוון או לחלופין, אם אתה מביא הרבה מאוד פצצות, בהנחה שאחת מהן תפגע במקום שבו רוצים לפגוע, ואם יש לך יכולת טכנית לחדור את המיגון, אז אפשר לתקוף.

בן-ישראל: הכור היה מבוסס יותר, ממוגן יותר ומאובטח יותר ממה שמעלים על הדעת. וגם הדיוק שניתן להגיע אליו היום טוב יותר ממה שהיה אז.

שפיר: לגבי המתקנים באיראן, אינני מכיר אותם ואינני יודע

ייקח עשר שנים עד שיבנו מתקו חדש הרווחנו עשר שנים. אבל נניח שלא חישבנו נכון, וייקח להם חצי שנה או שנה, עד שישקמו את זה או עד שיבנו אתר חדש במקום אחר. למה זו פעולה חד פעמית?

שפיר: כי אני חושב, שלא ניתן לחזור על מבצע כזה פעם נוספת.

בן-ישראל: למה?

שפיר: בשל הקונסטלציה הפוליטית שישראל נמצאת בה היום. אני חושב, שבדו-שיח שלנו עם רבים בארה"ב ובוודאי עם רבות ממדינות אירופה, אקט של תוקפנות כלפי איראן יגרום לנו נזק משמעותי מאוד. לדעתי, פעולה כזו תגרום לנו נזק בכמה מישורים. כולנו מכירים את הסיפור של עבאס מוסאווי.

פדהצור: ואם הנשיא האמריקאי יאשר?

שפיר: אז שיפעל בעצמו. לטווח הארוך אני מסתכל על האמריקאים, על האירופאים כבר אינני מסתכל. אני מסתובב הרבה באוניברסיטאות של ארה"ב, ואני מכיר את הלוח הרוחות בהן. להערכתי, חלון ההזדמנויות של תמיכה אמריקאית באקטים צבאיים התקפיים כמעט סגור, מלבד אם תיווצר קונסטלציה מיוחדת. בקונסטלציה שהנשיא האמריקאי יאשר פעולה צבאית, עדיף לנו ללחוץ עליו, שהוא יפעל.

פדהצור: כולנו אמרנו בהתחלה שאנחנו רוצים תהליך מדיני, ואם התהליך המדיני לא יצליח, שהאמריקאים יתקפו. עכשיו הגענו לשאלה, מה קורה אם האמריקאים אינם תוקפים.

שפיר: אם השיקול שעומד על הפרק הוא, מה יקרה למדינת ישראל בתקופה של פוסט תקיפה באיראן מול החיים בצוותא עם איום הדדי ישראלי-איראני, ונראה לי שזה לא יקרה בעוד שנה או שנתיים, עדיף לדעתי, חיים בצל איום הדדי מאשר ניסיון תקיפה.

בן-ישראל: לפי הניתוח שלך, תקיפה תעכב אותם חמש עד עשר שנים, אבל בסופן נגיע להרתעה הדדית.

דובר: תהיה הרתעה גרעינית, אבל בתחום הקונבנציונלי ישראל תחטוף ללא הפסקה.

דובר: לא נחטוף יותר ממה שחטפנו מהג'יהאד האיסלאמי או מהחמאס.

בן-ישראל: אני חולק עליך.

דובר: כל שבוע שתי פגיעות?

בן-ישראל: בוודאי.

דובר: האיראנים לא יכולים, אתה יודע את זה.

בן-ישראל: מאיפה אתה אומר שהם לא יכולים?

דובר: כל שבוע שתיים? איך הם יכולים?

דובר: יש איראנים בכל העולם. יש יחידות איראניות בכל מקום

איפה הם נמצאים, אבל הנשק הנמצא ברשותנו איננו מספק. אין לנו מטוסים שיכולים לשאת פצצות כבדות יותר, כמו, הפצצה האמריקאית 'באנקר באסטרס'. אם כי לפי הפרסומים בזמן האחרון, ייתכן, שאנחנו רוכשים ומשלימים את החסר. אם מדובר במטרה בודדת, שיש עליה מודיעין ואנחנו יודעים לאן בדיוק לחדור, ניתן לבצע את הפעולה ולפגוע במטרה עם כוח של שמונה או שישה-עשר מטוסים. תקיפה תלויה בנייתוח המטרה. לאחר תקיפת הכור בעיראק ניתן להניח, שאיראנים מתגוננים מפני פגיעה כזו בעזרת מיגון מאסיבי יותר. לו הייתי איראני, הייתי מברר איזה מיגון היה בעיראק, ובונה מבנים שחוזקם פי שניים מחוזקם של המבנים העיראקים.

בן-ישראל: או בונה שלושה במקביל שלושה מתקנים כאלה. **שפיר:** משהו כזה.

בן-ישראל: ישראל אינה משתווה לארה"ב ביכולת התקיפה, אבל ביכולתה לתקוף שלוש מטרות. בינתיים אין יותר. ההסתברות, שהיום אי אפשר לתקוף, לא נכונה עובדתית.

פדהצור: (לבן ישראל) אתה ממשיך ואומר, שאפשר לתקוף ואפשר להשיג את התוצאה ששואפים להשיג, ושפיר טוען שלא ניתן לתקוף.

שפיר: טכנית הנתונים ידועים, ולא צריך יום לימודים ארוך, כדי לתכנן מבצע. המבצע מורכב, אמנם, אבל יש לנו כלים ומידע מודיעיני, שבעזרתו ניתן לדעת, האם אנחנו יכולים לבצע את המשימה? גם אם נקבע, שאנחנו יכולים לבצע משימה שכזו, היכולת שלנו מוגבלת למכה אחת, לפגיעה במטרה אחת. כאן בולט ההבדל בינינו ובין האמריקאים, וזהו ההבדל שבין יכולת אסטרטגית ליכולת טקטית. האמריקאים יכולים להתיישב מעל מטרה, ולהתחיל לכתוש אותה בעזרת פצצות יום אחר יום עד שיגיעו ללב המטרה. עבודה כזו דורשת עליונות אווירית לאורך זמן, שבעזרתה מביאים מפציצים וכותשים את המקום. לצורך העניין האמריקאים יכולים להשתמש במטוסי B 2 ולהפציץ עד שמשמיתם תושלם. אצלנו המצב שונה. אין לנו ידיעה, שאנחנו פוגעים בנקודה שמחטלת את האיום האיראני לטווח ארוך, וכשאני אומר טווח ארוך אינני מתכוון לשנה. שנה איננה שווה את הסיפור. אם ישראל תחליט לתקוף, ניקח על עצמנו סיכון גדול מפני שזו פעולה חד פעמית. צריך להתחיל לשקול שיקולים בין-לאומיים – באיזה מטבע ישראל תשלם לפני, ובאיזה מטבע היא תשלם אחרי. אנחנו נכנסים כאן לשיקולים פוליטיים ומדיניים שאינני רוצה לחוות בהם דעה, כי אין לי די מידע מודיעיני.

פדהצור: תסביר, למה זו פעולה חד פעמית.

שפיר: מכיוון שהסיכוי שלנו לחזור למחרת...

בן-ישראל: זה לא נכון. בוא נניח שאנחנו משמידים מתקן. אם

והן מגויסות ומוכנות לעבוד. יש להם נשק קונבנציונלי בלי סוף, והם יכולים לשלוח מתאבדים.

שפיר: לסיכום, אני רוצה לצטט את ראש ממשלת מלזיה, שאמר: "איך זה ש- 1.2 מיליארד מוסלמים אינם מצליחים במאבק נגד שישה מיליון יהודים. לא יכול להיות, שאנחנו לא יכולים לארגן 400 מיליון מוסלמים שיעשו מעשה". במסגרת השיקולים ששוקלת ישראל יש לקחת בחשבון, שבפעולה נגד איראן ניתן לאחד את העולם המוסלמי נגדנו. כשיורים צריך לוודא, שיש במחסנית יותר מכדור אחד. במקרה זה אין לנו, לדעתי, יותר מכדור אחד, ולכן לא כדאי לירות אותו.

פדהצור: תודה רבה לרליק שפיר. גורם בכיר בבקשה.

גורם בכיר: אני רוצה להביע את דעתי האישית. אני עדיין מתווכח עם עצמי בחלק מהסוגיות, והוויכוח שלי עם עצמי יגבר כעת, אחרי ששמעתי אתכם.

אתחיל מהממד המדיני, ואני אופטימי יחסית. לדעתי, בתחום המדיני נעשו שלושה דברים. א. התהליך המדיני קנה לנו זמן, וגרם, ללא ספק, לעיכובים משמעותיים בתוכנית. ב. התהליך הביא לחשיפתם של חלקים גדולים בתוכנית בתחום מקורות האספקה, בתחום התשתית ובתחום היעד, שלא היו ידועים או היו ידועים ברזולוציה שונה. ג. הוא יצר בהדרגה קואליציה אנטי איראנית בעלת בסיס רחב של לגיטימיות. בניגוד למה שקרה לאחר התקיפה בעיראק, הקואליציה של היום כוללת את רוסיה, ארה"ב ואירופה, כלומר, האיחוד האירופאי כגוש. כולם מגובשים מאוד בכמה עקרונות יסוד לטיפול בסוגיה האיראנית. קיים קונצנזוס לגבי עמדת המשא ומתן, מה צריך להיות קו הסיום, ולגבי הנכונות ללכת למועצת הביטחון אם המשא ומתן ייכשל. אנחנו גם שומעים קולות הולכים ומתחזקים של מי שסבורים, שלא צריך לפסול על הסף אפשרות של אופציה צבאית.

דובר: על זה יש קונצנזוס?

גורם בכיר: כן. בעניין האופציה הצבאית היו באחרונה התבטאויות צרפתיות אחדות, של הרמטכ"ל הצרפתי ואחרים, שנוסחו בלשון ציורית. לדבריהם, צריך להחזיק את האופציה הצבאית, ב'זווית העין'. כלומר, לא להציבה במרכז שולחן הדיונים, אבל להבהיר כל הזמן שאופציה כזו קיימת. דבר נוסף, הלחץ המדיני חשף חולשות כבדות בהתנהגות האיראנית. האיראנים התגררו, דיברו גבוהה גבוהה, שיקרו, רימו, הונו, אך בסופו של דבר נאלצו לחשוף יותר ויותר פרטים, ובכל פעם שהמשא ומתן הגיע לכדי כמעט פיצוץ התקפלו.

פדהצור: כולל בפעם האחרונה?

גורם בכיר: כולל בפעם האחרונה, הייתה שם התקפלות רבתה מבזה שלא קיבלו בגינה כלום. אינני יודע, איך המשא ומתן ייגמר.

נבואה ניתנה לשוטים, ואינני רוצה להתנבא. אבל נכון להיום נראה, שמנקודת המבט הישראלית תמונת המצב היום טובה יותר לאין ערוך מזו שהייתה בעבר. הבעיה האיראנית איננה נתפשת יותר כבעיה ישראלית בלבד. שלא יהיו אי הבנות, זה לא פותר את הבעיה הישראלית. כולנו שותפים לדעה, שאם הנשק של איראן ייחשב לבעיה ישראלית בלבד, ישראל תהיה בבעיה לא קלה, לא חשוב מה תחליט לעשות. אחת הבעיות שלנו היא, איך ישראל איננה הופכת להיות חלק מהפתרון. כשאנן דיבר על פתרון מדיני, הוא לא התייחס למחיר שהאיראנים גובים בגין האיפוק שלהם, אמיתי או מדומה.

הדבר הטוב ביותר, לדעתי, להישאר בשוליים. הצלחנו בתחום יחסי ולא משלומיאליות, לא להיות במרכז הבמה. אמנם, פה ושם מישהו מתבטא כך, אבל ברמה הפומבית איננו נמצאים במרכז העשייה בעניין זה, ולא מפני שאין פעילות ישראלית ענפה שמתקשרת לסיפור הזה.

תמונת המצב נכון לעכשיו מעניינת מההיבט הבא. האיראנים מחויבים להשעיה, ותכולה ההשעיה רחבה יותר מאי פעם. כל עימות עם איראן נגמר בהגדרה מפורשת יותר ורחבה יותר של ההשעיה. האם מותר לטובב עשרים צנטריפוגות? התשובה היא לא. האם מותר לטובב צנטריפוגה אחת? גם כאן התשובה היא לא. האם מותר להמיר? התשובה שלילת, וכן הלאה וכן הלאה. החקירה של הסוכנות הבין-לאומית לאנרגיה אטומית נמשכת, והיא גם צריכה לקבוע, מה מותר לאיראנים מכוח ה-NPT (האמנה למניעת הפצת נשק גרעיני). אצל הרוסים חלה מטמורפוזת מעניינת בגישתם לקואליציה. האיראנים אינם יכולים להניח בביטחון, שיוכלו להסתיר מהעולם חלקים משמעותיים של התוכנית. הם מנסים להסתיר וכוונתם איננה זכה וטהורה, אבל, נכון לעכשיו הרבה ממה שניסו להסתיר נחשף, והחשיפה גררה אותם למצב שלא היה נוח להם. בעקבות המשא ומתן עד כה יש עכשיו למנהלים אותו שתי אקסיומות:

האיראנים שקרנים כרוניים.

הם מאיימים ומאיימים ובסוף מתקפלים כמו זבובים.

זה המפתח להבנת המשך דרכה של הקואליציה האנטי איראנית. הקואליציה התחילה את דרכה בצורה מאולתרת ומגומגמת כקואליציה של שלוש מדינות. רק למען ההיסטוריה ולמען מי שאיננו מכיר את הסיפור, למה בכלל צירפו את אנגליה? הם לא רצו את אנגליה, אבל פחדו שהאמריקאים יפריעו, ולשם מניעת הפרעה אמריקאית צירפו את האנגלים. התחילו שתי מדינות, בסוף הצטרף האיחוד, אחר כך הצטרפה רוסיה עם התיאום, ועכשיו עם האמריקאים התיאום צמוד ביותר. בתוך הקואליציה הזו התגבש קונצנזוס בנושאים הבאים:

1. אסור שיהיה לאיראן מאגר דלק.

2. איראן צריכה לקיים את התשתית הקיימת.

3. הפירוק צריך להיות מאומת ומפוקח, ויש לנקוט לשם כך בצעדים מאוד חריפים.

4. אם האיראנים לא יאפשרו לפקחים לבוא או יפסיקו את המשא ומתן יעלו את עניינם במועצת הביטחון, והיום ברור לגמרי שהסינים לא יפריעו.

הקונצנזוס חשוב מכמה סיבות. ראשית, הוא נותן איזשהו סיכוי, שהמשא ומתן לא ייגמר בכישלון. שנית, אם בסופו של דבר המהלכים הללו ייכשלו, הכישלון לא יהיה כישלון ישראלי בלבד וגם המדינות האחרות תאלצנה להתמודד עם הכישלון ועם מחירו. שלישית, אם חלילה תיווצר סיטואציה שהמדינות האחרות לא יסיקו את המסקנות המתבקשות, שהפיכתה של איראן למעצמה גרעינית היא הליך בלתי נמנע, ויפעלו בדרך שונה, ולישראל לא תהיה ברירה אלא לפעול בעצמה, לפחות יהיה רקע להצדקת הצעד שלה.

אני רוצה לחדד נקודה נוספת, שלדעתי, היא נקודה מכרעת. הטראומה העיראקית מהדהדת לכולם בראש, ולכן העולם לא יקבל היום שום מהלך צבאי שמבוסס על מודיעין בלבד. אבל אם האיראנים יתפרעו, יפרו הסכמים, לא ייתנו לפקחים לעשות את עבודתם, הסיפור ישתנה. אז אנחנו במגרש אחר. בסיס הלגיטימציה לפעולה צבאית יכול להיווצר אם איראן תיתפס משקרת או מרמה, אם תזרוק את הפקחים או אם תפסיק את השעיית העשרת האורניום. שלושה דברים אלו יכולים לשמש טריגר לפעולה נגדה שתקבל לגיטימיות, מפני שנתנו להם סיכוי והם הפרו אותה. לדעתי, הדבר הכי חמור שיכול לקרות לנו, אם ננכס לעצמנו את הבעיה הזאת. אינני מתווכח עם בן-ישראל, שיכול להיות מצב קיצוני, שהבעיה תישאר אצלנו ואנחנו נצטרך להתלבט מה עושים. והבעיה תהיה חמורה עוד יותר, אם לא אנחנו ננכס לעצמנו את הבעיה, אלא אחרים ינכסו לנו אותה.

דובר: בדיוק, זה הדבר החמור ביותר שיכול להיות.

גורם בכיר: ההערה היחידה שלי לדבריו של שפיר, נוגעת לספקות שהעלה לגבי תמיכתה של ארה"ב בפעולה צבאית ישראלית. מערכת יחסי ישראל-ארה"ב מורכבת היום יותר מאי פעם. ייתכן מצב, והוא הגרוע ביותר בעיני, שנשיא ארה"ב יגיד לנו: "אני לא רוצה להסיק את המסקנות הנדרשות. אתם רוצים לתקוף? תתקפו. אני לא אפריע לכם. אתם תתקפו, אתם תשלמו את המחיר, לשיקולכם. אני מסווג סיטואציה זו כגרועה ביותר בגלל החיים שאחרי, שיש להם השלכות במישורים שונים ורבים, מפני שהם יצרו בעיות שונות ויעמיקו את הפערים בינינו לביןם. אינני רוצה להיכנס לניתוח האופציה הצבאית, להוציא התייחסות

לשתי סוגיות. האחת, החשיבה במערב לגבי מהלך צבאי איננה מכוונת להשמדת התשתית הגרעינית. אם יאלצו לפעול צבאית נגד איראן, מטרת הפעולה הצבאית לא תהיה מחיקת התשתית הגרעינית משתי סיבות. א. לא בטוח שיודעים איפה היא ממוקמת ומה יש בה. ב. הם השקיעו כל כך הרבה בהבטחתה, שלא בטוח שפעולה צבאית תצליח להשיג את האפקט המתבקש. מטרת תקיפה צבאית, אם תתבצע, תהיה פשוטה מאוד, לגבות מהאיראנים מחיר גבוה. פעולה כזו תהיה שוות ערך למה שישראל עשתה כשפגעה בחשמל בלבנון, רק שבמקום שנאים מדובר היום בתחנות כוח; במקום נזק של חודשים מדובר בנזק של שנים; במקום עשרות מיליונים יינזקו מאות מיליונים. האיראנים צריכים לחשב, האם המהלך שהם עושים שווה מחיר כל-כך גבוה.

פדהצור: אני רוצה לחדד. אם אני מבין אותך, זו פעולה שישראל לא יכולה לעשות.

גורם בכיר: אני לא רוצה לגעת בשאלה זו. אמרתי כבר, שיש פה שני מומחים טובים ממני, אבל להערכתי, קיימים פערים גדולים מאוד בהערכה, ולמיטב שיפוטי הפערים אינם נובעים רק מהטיות פוליטיות.

פדהצור: האם מפערים מודיעיניים?

גורם בכיר: בין היתר. יכול להיות שיש שיקולים ענייניים נוספים שמביאים לפערים בהערכה. אבל אמרתי כבר, שהשימוש במודיעין במקרה שלנו איננו רק בעיה אופרטיבית, האם אני יודע על כל האתרים וכן הלאה, אלא בעיה של הלגיטימיות המדינית של המודיעין, שהפכה להיות סוגיה יותר כבדה בתוך הסיפור הזה. דרך אגב, סבא"א (הסוכנות הבין-לאומית לאנרגיה אטומית) מפתיעה לטובה במישור המקצועי. הם בעייתיים במובן הפוליטי-מדיני, אבל במישור המקצועי טכנולוגי הם התקדמו מאוד. המיומנות של הפקחים שודרגה במידה רבה וזה מציב בפני האיראנים בעיה לא קלה.

מטרידה אותי ההשלמה עם ההצטיידות האיראנית בנשק גרעיני. שמעתי את הוויכוח פה, ובסופו של דבר השאלה מאוד פשוטה. יכול להיות שצודק מי שחושב, שאפשר להיות במצב שלאיראן יש נשק גרעיני, אבל מה אם לא? אינני מודאג מזה שמחר בבוקר תיפול לי פצצה איראנית על הראש. אני מודאג בראש ובראשונה מהאדרת התעוזה והיכולות האיראניות לפעול מתחת לסף. יכול לקרות שכתוצאה מליקוי מאורות או בשל טעות, הנשק הזה יגיע לגורם קיצוני כלשהו. אינני מאמין שאומות מתאבדות, והאיראנים הם ללא ספק אומה. הם מוכנים להקריב באלוצ'ים, וכנראה כמה עממים אחרים, ללא ספק גם לבנונים, אבל להתאבד? אינני חושב.

האם איראן, שמעיזה היום להטריד אותנו קשות מלבנון, לתגבר את ארגוני הטרור, לחתור תחת התהליכים המדיניים ועוד, לא

תרגיש שיש לה תעודת חסינות לא רק מפני תגובה ישראלית אלא גם מפני תגובתן של מדינות אחרות? אני חוזר לנקודה שהעלה אורי נאמן - שיש לשלול מאיראן את האמתלה להצטייד בנשק כזה. בנושא זה אשאל, האם אני יודע לעשות כרגע הסדר עם סוריה, שאוכל לחיות אתו בשלום? אם נשלול מהסורים אמתלה אחת הם ימצאו הסבר אחר שמקובל על כל הפלשתינאים. לכן אינני אופטימי, ואינני סבור שאנחנו יכולים לשלול מהם את הקונטקסט של ההתערבות שלהם. אבל, אני אומר, להשלמה עם הצטיידות איראנית יש מחיר כבד מאוד ביותר.

העידוד היחיד כרגע הוא, שהתוכנית האיראנית הואטה בנקודת זמן שבה הם עדיין היו רחוקים יחסית מייצור פצצה. גם אם הם מתקדמים היום, קצב ההתקדמות שלהם עדיין איטי יותר, ואפשר להתבונן ולראות את המגמות והתהליכים ולאן הם מובילים. יכול להיות, כמובן, כמו שאמר קודמי, שהם ויתרו על חלומם, אבל איננו יכולים להיות בטוחים בזאת. אם אכן כך קרה, אולי נדע זאת בעוד הרבה שנים. מה שלדעתי כן ניתן לדעת הוא הכיוון - האם הוא איטי מאוד, האם נבלם או האם הוא ריצה מהירה קדימה. הידיעה תהיה בשלב כזה שיישאר מספיק זמן להתבלט, מהן המשמעויות ארוכות הטווח של סיטואציה זו לא רק עבורנו אלא עבור המדינות האחרות. לצורך העניין ניתן לומר, שהעיתוי היה נוח, יחסית, עבורנו ומזה אני שואב עידוד.

דרך אגב, אני מסכים עם בן ישראל לגבי חילופי שלטון. אבל אף אחד לא יודע אם זה יפתור את הבעיה. לא בטוח שיהיו חילופי שלטון, ואם יהיו חילופים לא בטוח שהעיתוי יהיה בזמן שיספיק למנוע את הגשמת התכנית האיראנית. לכן, הזמן שמרוויחים היום טוב, ובסופו של דבר נכון להיות הבעיה איננה נתפשת כבעיה ישראלית מובהקת.

העולם מבין היום, מה משמעותה של פצצה גרעינית איראנית. אך זה לא אומר, שהם יודעים, איך לפתור את הבעיה. בן-גוריון חילק בזמנו את העולם לחמישה גושים ואמר, שגם הגוש האוהד ביותר אדיש להמשך קיומנו. אני לא חושב, שכולם אדישים להמשך קיומנו, אבל אינני סבור, שהחשש למה שיקרה לנו מדיר שינה מעיניהם.

החשש מפני שימוש בנשק גרעיני או מהעובדה שמדינה שחוש האחריות שלה פחות מפותח תחזיק נשק כזה ותאיים להשתמש בו, הוא העומד לנגד עיניהם ולא העניין הישראלי. הרוסים החליפו אדישות בדאגה, ואותו סיפור קרה להם עם סין. אלא שבסין הם התעוררו מאוחר מדי. גם מדינות המפרץ מתעוררות, והאירופאים מבינים שאחרי איראן יבואו סעודיה, מצרים, סוריה, תורכיה והרשימה ארוכה. לפני כמה ימים אמר לי גורם צרפתי: "תבינו, האסטרטגיה הגרעינית הצרפתית הניחה באמצע שנות

התשעים, שאנחנו הולכים לקראת עולם יציב בתחום הגרעיני, ולכן הייתה מוכנה להפסיק את הניסויים הגרעיניים שלה, ולפרק חלק מתשתית היצור של חומרים אלו".

אם מדברים על איראן גרעינית מתמוטטות כל ההנחות של שנות התשעים לצמצום הנשק הגרעיני. העולם מבין, שהשידוך בין מוסלמיים קיצוניים ופצצה גרעינית הוא איום ממשי, במיוחד אחרי ה-11 בספטמבר. העולם מבין פתאום, שיש לנסות להתמודד עם הבעיה, וההוכחה להבנה זו היא עצם הקמת הקואליציה.

פדהצור: מה האימפקט של ההתפתחויות בצפון קוריאה על התהליך הזה? האם המצב שם משחק לידי האיראנים או דווקא לידי המתנגדים להם?

גורם בכיר: בנושא צפון קוריאה אני רוצה להעלות שלוש נקודות. האחת, יהיה מדיאג מאוד אם צפון קוריאה תסיט את תשומת הלב מאיראן. זה לא קורה היום, אבל זה עשוי לקרות. הסלמה נוספת בסיפור הצפון קוריאיני יכולה להסיט את תשומת הלב.

נקודה שנייה, שיש לשים אליה לב כשמדברים על צפון קוריאה, שהסינים מודאגים שפתרון באיראן יהיה תקדים לפתרון בצפון קוריאה. הנכונות הסינית לשתף פעולה בלחץ המפעל על איראן נובעת, בין היתר, מהרצון להפריד בין שתי המדינות. הסינים אומרים - איראן זו איראן, צפון קוריאה היא צפון קוריאה, ואל תחברו בין האחת לשנייה.

נקודה שלישית, הלחץ על צפון קוריאה קטן יותר.

פדהצור: למה? האם הסינים רוצים שלצפון קוריאה תהיה פצצה?

גורם בכיר: נראה, שמגוון האופציות מול צפון קוריאה קטן יותר משתי סיבות. א. העניין הטריטוריאלי בקוריאה שונה לגמרי בין הדרום לצפון. ב. ההחלטה לעצור את צפון קוריאה באה מאוחר מדי, כשכבר היה בידה החומר העיקרי. אם איראן הייתה מצליחה לגנוב עוד שלוש-ארבע שנים, היינו בצרה גדולה. להערכתי, במקרה כזה העולם היה משלים עם המצב באיראן. אינני שולל את האפשרות שהאיראנים יצליחו בתרגילים שונים לגנוב חומר. הרי הם ניסו להמיר UF6 באורניום ברמה נמוכה, ולו היו משיגים אורניום ברמה נמוכה, היינו מפסידים את המערכה. הם הצליחו להגיע ל-UF4 עם מעט UF6. העבירו 37 טון, שמרביתו - UF4 ולא UF6, אך אם היו מצליחים לסיים את התהליך, היו מקצרים את לוח הזמנים שלהם באופן משמעותי, והייתה עוד קפיצת מדרגה...

לבעיה הצפון קוריאנית יש פן נוסף מלבד 'גירעון' אסיה. ככל שחולף הזמן מצטיירת צפון קוריאה כספק טכנולוגיה גרעינית. בעבר הם סיפקו טילים, למה שלא יספקו עכשיו מוצרים אחרים?

פדהצור: יש להם רש"קים שהם יכולים לספק?

גורם בכיר: יש להם. אך איננו יודעים אם, הם עובדים או לא.

זאת, כן מסוגלים. ואם זה לא יקרה, נצטרך לשקול אז מה עושים. לא ניתן היום לדון בכך. תלוי מה יהיה המידע המודיעיני, מה יהיה מצב המתקנים, ויש אלף ואחד דברים נוספים, שיש להתייחס אליהם ואין טעם לדבר עליהם היום.

דובר: אתה מניח דברים הפוכים.

בן-ישראל: אני לא מניח דברים הפוכים. אני אמרתי את הדברים האלה מהתחלה. אותם דברים בדיוק. אני רק אומר שזו טעות לדון היום, במה יקרה אם לא יהיו תנאים לתקיפה ולא ידעו על כך או לא יידעו, האם קיים מתקן בודד או יותר. אין שום טעם ללחץ מדיני אם לא מאיימים בעונש צבאי. מה זה לחץ מדיני? הרי הצד השני לא נלחץ מטוב לבן של המדינות הלוחצות, הם נלחצים, כי הם פוחדים מעונשים. להודיע היום, שאין אופציה צבאית, זו פשוט טעות. אני חושב, שהלחץ המדיני והלחץ הצבאי או האיום הצבאי יכולים, בעצם, לשדר אותו מסר. המחיר שאיראן תשלם בסוף יהיה יותר גבוה מהמחיר שישלמו אחרים בגין תקיפה או בגין שימוש באותם אמצעים. אם יטילו סנקציות על איראן הם יעלו לאיראנים יותר, ויכאיבו לאיראנים יותר. אותו דבר גם האיום הצבאי. להסיר את האיום הצבאי, פירושו, לירות לעצמך ברגל, זהו מהלך מאוד מזיק.

רז: יש פער גדול בין מה שאנחנו צריכים להגיד וצריכים לפרסם לבין מה שאנחנו יכולים להרשות לעצמנו לחשוב. אינני מתכוון לדברים המתפרסמים כחלק מהמדיניות המופעלת היום. בעניין זה אני חושב, שאין כאן כלל ויכוח.

אני מודאג מעילולתם של המהלכים המדיניים ומהאפקטיביות שלהם יותר מבן ישראל ומהגורם הבכיר, אבל אין כרגע אופציה אחרת ולכן אין ויכוח על הצורך להמשיך בקו זה. לדון היום במה שיקרה בהמשך, זה באמת יותר מדי ספקולטיבי.

בן-ישראל: אין פה ויכוח. יכול להיות שאתה צודק. כל מה שאנחנו אומרים, נכון להיום. מחר יכול להתברר, שרק היה נדמה לנו שהלחץ המדיני עבד, ובסתר מתחת לאיזה הר בנו האיראנים במקביל שתי פצצות אטום.

רז: אמת.

בן-ישראל: אז אי אפשר להישען רק על אפשרויות כאלה. לדעתי, לא נכון לדון היום באופציה של כישלון הלחץ המדיני. כשנגיע למצב כזה נצטרך לחשוב, מה עושים.

רז: אני מקבל את הניסוח של בן-ישראל, כפי שאני מבין אותו עכשיו. אם וכאשר נגיע לרגע הנוראי, שבו נצטרך להחליט, מה אנחנו עושים, מה טוב לעם ישראל בנקודת זמן עתידית זו או אחרת, שבה יש איום ברור, והסיטואציה הבין-לאומית היא זו או אחרת, נצטרך לשבת ולשקול איך פועלים. אני מסכים לחלוטין, שאנחנו יכולים לדחות את ההחלטה לאותו מועד.

מה שחמור יותר, שיש להם מפעלי צנטריפוגות והם מייצרים חומר. אבל החמור מכל, הסכנה שאיראן תראה את עצמה כצפון קוריה. זאת אומרת ראשיה יאמרו לעצמם – כל העולם כועס עלינו, ויש מדינה אחת בלבד שאיך שהוא משלימה אתנו, פחות או יותר. לו כך היה, מצבנו היה חמור לאין שיעור. אבל אנחנו מהמרים על כך, שהאיראנים מדינה הרבה יותר מורכבת, ואינם רוצים להיות צפון קוריה. הם אינם רוצים להיות המצורעים של העולם. והדבר נכון לא רק לגבי, נגיד, היונים הצחורות, הליברלים או כאלה. דווקא השמרנים, שכוחם גדל בקרב דור הביניים, הדור השני למהפכה, משוכנעים, שעתידה של איראן ועתידו של המשטר בה תלוי בהתפתחות הכלכלית. להתפתחות כלכלית הם צריכים השקעות גדולות מאוד של המערב.

פדהצור: תודה לגורם הבכיר. אני מציע סיבוב נוסף קצרצר להערה או שתיים על הנאמר עד כה.

בן-ישראל: בעת תכנון הפצצת הכור בעיראק הייתי, אמנם, סרן בלבד, אבל השתתפתי בדיונים אצל בגין. אינני יודע אם קיימים פרוטוקולים מדיונים אלו, אבל הדברים שאמר שפיר נאמרו שם מילה במילה. ראש אמ"ן דאז, יהושע שגיא, אמר בדיוק את הדברים ששפיר אומר היום. הוא אמר, שאם פעם אחת דבר היה בצורה מסוימת גם בפעם השנייה יהיה כך, כי כך ייגרם כישלון. דברים יכולים להיות גם אחרת. אני רוצה להזכיר לכם, שאחרי שהפצצנו את מתקן הכור בבגדאד, בנו העיראקים מתקן לצנטריפוגות במבנה שהוא פחות מוגן מהבית הזה. זאת אומרת, זה לא כל כך טריוויאלי שמי שלמד את הלקח העיראקי בונה את המתקנים שלו מתחת לאדמה.

אנחנו דנים בשאלה מה עושים. לדיון כזה יש שתי פנים – דיון אקדמי של פריסת האפשרויות הקיימות, ודיון מעשי, מתוך כל האפשרויות במה לבחור. נראה לי, שמקובלת על כולנו הצעת, שברגע זה, יש להתמיד בלחץ המדיני, כי תפסנו אותם לפני נקודת האל-חזור. יש להמשיך בלחץ מדיני דינאמי, כי בינתיים הוא נותן פירות.

התשובה לשאלה ההיפותטית – מה יהיה אם הלחץ המדיני ייכשל? תלויה בידע שיהיה בידנו באותו זמן. אם הוא ייכשל ללא אפשרות לחדשו, ונראה יהיה שהם עומדים לחצות את נקודת האל-חזור, אשמח מאוד שהאמריקאים יתקפו. אנחנו נצטרך להשפיע עליהם ככל יכולתנו ובכל הכלים העומדים לרשותנו, כדי שיתקפו. מה פתאום אנחנו?

דובר: אני משוכנע, שתהיה מרוצה יותר אם האירופאים יתקפו. **בן-ישראל:** לגבי האירופאים ארשה לעצמי להעיר הערה צבאית. האירופאים לא מסוגלים לתקוף. אין להם את החידושים המתאימים ואת תורת הלחימה המתאימה. האמריקאים, לעומת

נאמן: אני רוצה לחדד. גם אני חושב, שכשאנחנו חושבים היום על כל האופציות שנצטרך לחיות אתן בעתיד, יש לתת את הדעת על אופציה, שהמאמצים המדיניים בכל הדרגים ייכשלו, ולאיראנים תהיה פצצה. הוויכוח היחיד בינך וביני הוא מה יקרה בשלב שהאופציות המדיניות ייכשלו. נניח, שישראל תנסה לשכנע את האמריקאים לתקוף וארה"ב תסרב, ישראל תעמוד בפני מצב, שהיא יכולה לתקוף ולהשמיד (אם לא תהיה לה יכולת לתקוף אז אין על מה לדבר). ההנחה היא, שיהיו מעט מתקנים, שתהיה לישראל יכולת, שיהיה מידע וכל שאר הנתונים הרלוונטיים. כאן הוויכוח האמיתי בינינו. במקרה כזה אני מציע לתקוף, ואילו אתה סבור, שנחיה אם זה איכשהו.

רז: נכון.

שפיר: אני רוצה להפריד בין מה אנחנו צריכים לעשות מבחינה צבאית ובין ניתוח המצב. אפשר או אי אפשר לתקוף. ללא ספק, עלינו לפתח יכולות שתאפשרנה לנו להגיע בצורה הטובה ביותר למטרות האסטרטגיות האיראניות. אם זה פצצות "מכסחות בונקרים" או נשק אחר, טילים כאלה או אחרים, ולפתח את היכולות של המטוסים הטקטיים שלנו. זו משימה של חיל האוויר ויש להשקיע בזה אנרגיה, כדי שבבוא היום יהיו לו כדורים בקנה. זה נושא שאין עליו עוררין.

הנושא השני, ניתוח המצב, האם תקיפה אפשרית או לא, קשור למידע מודיעיני. ייתכן שאיראנים הצליחו להגיע לחומר שממנו ניתן לייצר פצצות. זוהי נקודת אל-חזור, מכיוון שאת זה לא נוכל לתפוס. ניתן להחביא את החומר עשרה מטר מתחת לאדמה ולפזר אותו. כמובן שלפני זה הם צריכים לעשות ניסוי כלשהו, שמן הסתם יידעו עליו.

בן-ישראל: לא חייבים.

שפיר: אולי זה יצליח גם בלי ניסוי.

בן-ישראל: נכון. זה הדבר הכי מדהים. כל המדינות בעולם שיש להם נשק גרעיני וערכו ניסוי - אמריקה, רוסיה, סין, הודו ופקיסטן, הצליחו בניסוי הראשון. זו עובדה מאוד מעניינת. אף אחת לא נכשלה בניסוי הראשון. זה אומר, כנראה, שכאשר מגיעים למצב שנראה שהפצצה עובדת אז היא באמת עובדת.

דובר: בכל זאת יש מדינה אחת, דרום אפריקה, שאולי לא ממש נכשלה, אבל הניסוי שלה לא היה הצלחה.

בן-ישראל: אבל עדיין זה עבד כפצצת אטום. היו אולי פחות תפוקות. במקום תפוקה X הייתה תפוקה של X חלקי שלוש או X חלקי שניים.

דובר: יש לזה משמעות, רק כשאתה מתחיל לחשוב במונחים של יעילות הנשק.

שפיר: הנקודה הקשה תהיה נקודת ההחלטה, מהם סיכויי

ההצלחה מול המחיר שנאלץ לשלם אם ניכשל או אם נעצור את הפיתוח לפרק זמן זניח, ומה המחיר שתעלה לנו ההשלמה. אני חושב שכישראלים, ואני זוכר את מלחמת של"ג ואירועים שונים נוספים, אנחנו בלתי כשירים לנתח בצורה אובייקטיבית את היכולות שלנו מול המחיר שנאלץ לשלם. בעבר, כשניתחנו יכולות מול מחיר, נכשלו במרבית המקרים.

בהסתכלות רטרוספקטיבית, קבלת ההחלטות הישראלית איננה מושתתת על היגיון צרוף. חשוב מאוד, שמקבלי ההחלטות יכירו את מגבלות הכוח שלנו, וחשוב שהדיון שנערך כאן היום על מגבלות הכוח הצבאי, יובא לידיעתם. אחרת הם ייפתחו ציפיות, שלא יבואו לידי ביטוי, כמו שקרה בעבר.

גורם בכיר: כמה הערות קצרצרות:

א. אי ודאות הוא מצב קשה מאוד, והוא ירדוף אותנו, כנראה, לכל אורך הסיפור האיראני. יש כל מיני דברים שאפשר לעשות ונעשים נגד זה, כולל להניח, שהידע שלנו חלקי בלבד. בנושאים מסוימים רצוי להתייחס למציאות המצטיירת לעינינו בתפישה מחמירה, על אף שאינני חושב שאנחנו שוגים באשליות, ועל אף שיש מחיר גם להגזמה בהחמרה. כרגע צריך להניח שאיננו יודעים הכול ולראות מה המסקנות הנגזרות מכך.

ב. כבר שנים רבות קיים חשש, ובן ישראל נדמה לי רמז לכך, שיום אחד תופיע במזרח התיכון מדינה ערבית גרעינית אחרת. אין אצלנו שאננות, והחשש לא נעלם מעינינו. אנחנו שואפים למנוע, ככל האפשר, את מימושו ומשקיעים מחשבה, איך ליצור מצב, שגם אם יתממש החשש לא יהיה בו כדי לסיים את החלום הציוני.

ג. הפחד הגדול הוא, שאיראן תשבור את הכלים ותנהג ככל העולה על רוחה. המצב הכי גרוע מבחינתנו, שאיראן תתקרב ברשות ובסמכות ליצור פצצה. לכאורה, לפי ה-NPT מותר לה, כמו ליפאן, להתקדם. יפאן נמצאת פחות משלושה חודשים מפצצה וכל זה ברשות ובסמכות. מבחינתנו זה מצב חמור ביותר. כל חופש התמרון נמצא בידי איראן, והיא יכולה לסחוט את כולם אם תרצה. יכול להיות גם שהיא בכלל בשלב מתקדם יותר ואיננו יודעים על כך, וכן הלאה וכן הלאה. האתגר המידי שלנו הוא למנוע מאיראן לפעול ברשות. כללי המשחק הבין-לאומיים, שהאמריקאים הכילו בזמנו על ידידותיהם, דרום קוריאה וטייוואן, והיו נהוגים עד שנת 2002, לא יכולים להתקיים מנקודת הראות של ישראל. המטרה שלנו, ליצור נורמה חדשה שאומרת: זה מותר, אמנם, אבל לא לאיראן. לה אסור.

דובר: סליחה על ההפרעה. למה אמרת 2002?

גורם בכיר: ב-2002 שינו את הכללים. פתאום הלובים אמרו: "מותר לנו", ופתאום התגלה מי החבורה שהולכת בכיוון הזה. דרך אגב, זה כבר קרה בצורה נקודתית בשנת 1991 עם העיראקים.

במקרה של העיראקים קבעו, מה אסור שיהיה להם והוציאו את הנשק האסור משטח המדינה. זה יושם גם לגבי לוב, והמטרה עכשיו היא ליצור מצב שהאיסור הזה ייושם על איראן. כלומר, ישתמשו בנורמה החדשה שאומרת: אתה שיקרת, אי אפשר להאמין לך יותר, ולכן ייאסרו עליך דברים שהיו מותרים לך קודם. זה עדיין לא כתוב באופן רשמי בשום מקום, אבל כפרקטיקה זה כבר נעשה, והאתגר הגדול שלנו הוא להבטיח שכך יהיה.

הערה אחרונה, היא נקודת האל-חזור, שהועלתה, כמדומני, על ידי שפיר. נקודת האל-חזור, מנקודת מבט ישראלית, מוקדמת. אם איראן תתחיל לייצר חומר בקיע, אפילו ברמה נמוכה, המשמעות המעשית של יכולת זו תהיה, שמאותו רגע יהיה קשה מאוד עד בלתי אפשרי לעצור אותה, משום שזוהי טכנולוגיה שאם יודעים להפעיל אותה ניתן להפעילה בגלוי או בסתר, בקנה מידה גדול ובקנה מידה קטן בכל מיני מקומות וכו'. מרגע זה אין יותר צוואר בקבוק, כי תוכניות של נשק מסתובבות בשוק החופשי, וכנראה הגיעו גם לאיראן. כמו שאמר בן ישראל, למרבה הצער, בכל מקרה שמדינה הגיעה לשלב של ייצור פצצה, הפצצה בסופו של דבר עבדה. טוב יותר או טוב פחות אבל עבדה. לכן המבחן הקריטי הוא היכולת לבקוע חומר, ואם איראן תדע לייצר חומר בקיע נגמר המשחק. ולכן המשמעות המעשית של תהליך העצירה, לעצור אותם לפני שבעצם הם יודעים לייצר חומר בקיע. זה הופך את זירת העימות להרבה יותר מיידית לגבי נקודת האל-חזור.

פדהצור: אני רוצה להודות לכולכם על הדיון המרתק.
תודה רבה.

אפילוג

ד"ר משה פדהצור

מאז התקיים רב-השיח המשיכה איראן בהתקדמותה בדרך אל פיתוח הנשק הגרעיני. מאמצי הקהילה הבינלאומית להביא להפסקת תוכנית הגרעין האיראנית עלו בתוהו, ונכון להיום ממשיכים האיראנים להתל בנציגי שלוש המדינות האירופיות (בריטניה, צרפת וגרמניה) עמם הם נושאים ונותנים כבר יותר משנתיים. כפי שעולה גם מהדיון שקיימנו, קיימת סבירות גבוהה שהנסיונות לעצור את תוכנית הגרעין האיראנית באמצעים דיפלומטיים ייכשלו. ההערכה הזאת מתחזקת במידה רבה לאור המקרה הצפון קוריאני. בתחילת אוקטובר 2006 ביצעה צפון קוריאיה ניסוי גרעיני, שסימל יותר מכל את כשלון הגישה הדיפלומטית בניסיון לעצור את תוכנית הגרעין של הצפון קוריאנים.

המסקנה שצריכה ישראל להסיק מהניסוי הגרעיני שביצעה צפון קוריאיה, היא שיש להיערך מהר ככל האפשר מול איראן המצוידת בנשק גרעיני. לאו דווקא משום שצפון קוריאיה תעביר טכנולוגיה וידע גרעיניים לאיראן, אלא משום שאם נשיא ארה"ב לא יחליט לתקוף את מתקני הגרעין הקוריאניים, תשלם איראן את פיתוח הפצצה. והיות שהסיכויים למתקפה צבאית אמריקאית בצפון קוריאיה הם קטנים, על ישראל לגבש את מדיניותה הגרעינית העתידית כשהנחת היסוד היא קיומו, בעתיד הלא רחוק, של נשק גרעיני בידי האיאתוללות. דפוס היחסים בין ארה"ב לצפון קוריאיה דומה במידה רבה לזה שבין ארה"ב לאיראן. כשם ששיחות דיפלומטיות לא הובילו לעצירת תוכנית הגרעין של צפון קוריאיה, הן גם לא יובילו לעצירת התוכנית האיראנית. כפי שצפון קוריאיה עשתה שימוש בלגיטימציה שהעניקה לה האמנה למניעת הפצתו של הנשק הגרעיני (NPT), עד שהחליטה לפרוש ממנה – גם האיראנים פועלים בחסות האמנה הזאת. שוב התברר כי מדינה הנחושה להשיג נשק גרעיני תצליח בכך, וחברותה ב-NPT לא תעלה ולא תוריד. אין זה משנה אם יוטלו סנקציות על צפון קוריאיה, או אם יתנהל אתה מו"מ על הגבלת פיתוח עוצמתה הגרעינית, המסר לאיראן כבר עבר. ניתן להשלים את פיתוח הפצצה ולשלם על כך מחיר נמוך, אם בכלל. לכן, ככל שימהרו קובעי המדיניות בירושלים להשלים עם איראן גרעינית, כך ייטב. זאת משום שגיבוש המדיניות מול יריב גרעיני

דורשת לא רק הצטיידות במערכות לחימה נחוצות, אלא גם עיצוב כלי חשיבה חדשים, שינוי מוחלט של האסטרטגיה ושיתוף הציבור בתהליך. הצטיידותה של איראן בנשק גרעיני תחייב שינוי מהותי במדיניות הבטחון הלאומי של ישראל. אל איום גרעיני מצידה של מדינה עויינת צריך להתייחס כאל איום קיומי, וככזה הוא מצריך היערכות שונה מצידה של ישראל, גם במישור המבצעי ולא פחות במישור החשיבתי. בחינת האופציות העומדות בפני ישראל מגלה כי הרשימה כוללת שבע אלטרנטיבות:

פעולה צבאית

דבקות במדיניות הקיימת (עמימות)

התבססות על ההגנה הגלומה במטריה גרעינית אמריקאית

משא ומתן עם איראן על פירוק חימוש והסדרי פיקוח

הגנה פסיבית

הגנה אקטיבית

הרתעה גרעינית גלויה

ניתן, כמובן, לבחור באופציה אחת כבסיס למדיניות הישראלית, או לשלב בין שתי אופציות ויותר.

1. פעולה צבאית

הכוונה של התומכים באופציה הצבאית היא ביצוע מכת מנע. כלומר תקיפת אתרי תוכנית הגרעין האיראניים עוד לפני שיסתיים תהליך פיתוח הנשק הגרעיני. המודל, עליו מצביעים תומכי הפעולה הצבאית הוא תקיפת הכור העיראקי, אוסירק, ב-1981. לדבריהם, בדיוק כשם שהשמדת הכור ליד בגדד עצרה את תוכנית הגרעין העיראקית לזמן ממושך, כך בדיוק יש לפעול גם במקרה האיראני.

אולם, ההבדל בין המקרה העיראקי למקרה האיראני הוא גדול. האיראנים למדו את לקח תקיפת חיל האוויר בבגדד ופיזרו את מאמצי הפיתוח של הנשק הגרעיני באתרים רבים ברחבי מדינתם. שלא כמו במקרה העיראקי, בו רוכז המאמץ הפיתוחי כולו בכור אחד ויחיד, הרי שהאיראנים החליטו לגוון את אפיקי הפיתוח הגרעיני. הם פנו לפעילות העשרת אורניום באמצעות צנטריפוגות במתקן שהוקם בחשאי בנתאנז. הם הקימו מפעל לייצור מים כבדים באראק, ובנו מעבדות חשאיות ב"מרכז למחקר גרעיני" בפרוור של טהרן במסווה של מפעל לייצור שעונים. חלק ניכר ממתקנים אלה נמצאים מתחת לקרקע, מוגנים היטב מפני תקיפה מן האוויר.

אחד המכשולים הניצבים בפני פעולה צבאית מול אתרי הגרעין האיראניים הוא מחסור במידע מודיעיני. לא ברור האם בידי המודיעין הישראלי מידע על כל אתרי הגרעין שבאיראן. כזכור, שני אתרים חשובים, בנתאנז ובאראק לא היו ידועים למודיעין המערבי

משיגור טילים בעלי ראשים קרביים כימיים מחשש לתגובה גרעינית ישראלית. חיזוק להנחה זאת התקבל בדבריו של הגנרל חסן עלי, חתנו של סדאם, שערך לירדן לאחר המלחמה ההיא. עלי, שהיה אחראי על הנשק הלא קונבנציונלי של צבא עירק, נשאל בתחקורים שנעשו לו בירדן מדוע לא שוגרו טילים כימיים לעבר ישראל. חששנו מתגובה גרעינית ישראלית, ענה הגנרל העירקי. אולם, למרות הצלחתה של מדיניות העמימות עד עתה, נראה כי ישראל לא תוכל להמשיך ולהתבסס עליה אם לאיראן יהיה נשק גרעיני. זאת משום שמדיניות העמימות מותירה יותר מדי שטחים אפורים. היריב לא יכול לדעת בוודאות מה הם הקווים האדומים ומתי הוא מסתכן בתגובה גרעינית ישראלית. היות שמחירה של פגיעת נשק גרעיני בישראל הוא בלתי נסבל מבחינתה, חייבת להיות מדיניות הרתעתית שלא תשאיר מקום לאי הבנות. עמימות יכולה להיות מדיניות מוצלחת מול איומים שאינם גרעיניים, משום שגם אם ההרתעה העמומה תיכשל, המחיר שישולם על ידי ישראל יהיה נסבל.

3. התבססות על מטריה גרעינית אמריקאית

הכוונה היא להעניק לישראל מעמד דומה לזה של מדינות נאט"ו, אשר היערכותן ההרתעתית מול יריביהן הגרעיניים היתה מבוססת על המטריה הגרעינית האמריקאית. זאת, בהתבסס על סעיף 5 של אמנת נאט"ו, לפיו התקפה על אחת ממדינות הברית כמוה כהתקפה על כל מדינות הברית.

הבעיה הגלומה באופציה הזאת היא כפולה. ראשית, ארה"ב צריכה להסכים להעניק לישראל מעמד כזה, וכלל לא ברור אם תהיה נכונות לחווייבות כזאת מצד הממשל האמריקאי. שנית, בהתבסס על הנסיון ההסטורי של ישראל בנושא הסתמכות על זרים בהגנה על האינטרסים הבטחוניים שלה, ספק אם תהיה מנהיגות ישראלית שתהיה מוכנה לבסס את מדיניות ההרתעה מול נשק גרעיני על הבטחות אמריקאיות. בישראל לא שוכחים את התחמקות הממשל האמריקאי במאי-יוני 1967 ממימוש הבטחותיו, שניתנו ב-1957 לאחר נסיגת ישראל מחצי האי סיני, לערוב לשמירת נתיבי פתוח לשיטת ישראל במיצרי טיראן.

4. משא ומתן עם איראן על הסדרי פיקוח ופירוק חימוש

אופציה זאת היא, כמובן, אטרקטיבית למדי, אך סיכויי הצלחתה אפסיים. כל עוד אין ערוצי הידברות ישירים בין ישראל ואיראן וכל עוד קיימת נחישות איראנית להשלים את פיתוח הנשק הגרעיני, אין כל סיכוי להגיע להסכמה עם השלטון בטהרן על הפסקת הפעילות בתוכנית הגרעיני. העיסוק בהסדרי פיקוח ובהסכמי פירוק חימוש, הוא לא ריאלי בשלב זה.

וגילויים התרחש תודות למידע שמסרו גולים איראניים. מכשול נוסף הוא המיגון של אתרי הגרעין. חלק מהם, וקרוב לוודאי שהקריטיים שבהם, נמצא בעומק רב מתחת לפני השטח, ולכן לא ניתן יהיה להשמידם באמצעות הפצצה מן האוויר. גם שימוש בפצצות שנרכשו בארה"ב, המכונות "מכסחי הבונקרים" לא יועיל מול מטרות הקבורות בעומק רב. על פי דיווחים זרים רכשה ישראל 500 פצצות כאלה, המכונות BLU-113, והשלמה את ההצטיידות בהן ביוני 2005. כלומר, גם פגיעה מוצלחת בכור בבושהאר ובעוד אתרים עשויה רק לדחות את מועד פיתוח הפצצה לפרק זמן לא ארוך.

מול המכשולים האלה במימוש האופציה הצבאית יש לשקול את המחיר שישראל עלולה לשלם עבור פעולה צבאית. ראשית, מחיר מדיני. תקיפתה של מדינה ריבונית אשר לא הכריזה מלחמה על ישראל, ומבלי שזו פתחה בפעולות מלחמתיות, עלולה להוביל ללחץ בינלאומי על ישראל ואפילו להפעלת סנקציות שונות. אך תוצאה שלילית יותר עלולה להיות הפסקה מוחלטת של הלחץ שמפעילה הקהילה הבינלאומית על איראן בנושא תוכניתה הגרעינית. בתחום אחר, עלול המחיר להיות בדמות הסלמה בפעילות הצבאית נגד ישראל. לאיראנים תהיה עילה מוצדקת לתקוף מטרות בישראל באמצעות טיליה הבליסטיים. ואכן, לאחרונה החלו בכירי המשטר האיראני לאיים בתקיפה בליסטית על ישראל אם איראן תותקף. בנוסף, סביר להניח כי תגובתה של איראן תבוא גם בדמות הגברת פעילות הטורו נגד מטרות ישראליות ומטרות יהודיות ברחבי העולם..

ניתוח זה אינו שולל, כמובן, את האפשרות של פעולה צבאית אמריקאית. בידי ארה"ב היכולת לבצע פעולה אווירית תוך שמירת רצף טיסות לזמן ממושך. יכולת זאת, שאין בידי חיל האוויר הישראלי, אמורה לאפשר תקיפות חוזרות ונשנות על אתרים ברחבי איראן, ועל ידי כך להשיג תוצאות טובות יותר מאשר אלה שניתן להשיג באמצעות תקיפה הכוללת רק יעף אחד (שהיא האופציה הצבאית הסבירה שבידי ישראל).

2. דבקות במדיניות הקיימת (עמימות)

אחת האופציות, שהוכיחה עצמה עד עתה, היא התבססות על מדיניות של עמימות גרעינית. הצלחתה של מדיניות זאת בהרתעה מול מדינות ערב היתה מרשימה למדי. כך, במלחמת יום הכיפורים, כאשר במצרים וסוריה תיכננו מלחמה כוללת בעלת יעדים מוגבלים מבחינה טריטוריאלית. ההנחה היא שהיעדים המוגבלים מקורם בחשש מפני תגובה גרעינית ישראלית, אם צבאות מצרים וסוריה יתקרבו אל גבולות הקו הירוק, או יחצו אותם. נראה כי גם במלחמת המפרץ, ב-1991, נרתע סאדם חוסיין

5. הגנה פסיבית

הכוונה באופציה זאת היא בניית מקלטים אטומיים לכל האוכלוסיה בישראל, או לרובה. זו גישה לא מציאותית גם בשל העלות העצומה וגם בגלל חוסר הרלוונטיות שלה להיערכות מול איום גרעיני אמיתי. הרי די בכך שמתקפה גרעינית תתבצע בהפתעה על מנת שחלק ניכר מהאוכלוסיה לא יספיק להגיע למקלטים ולכן ייפגע.

רעיון ההגנה הפסיבית היה מרכיב חשוב בחשיבה האסטרטגית האמריקאית החל מסוף שנות החמשים ועד אמצע שנות הששים, אך הוא זנח בשל שיקולים אלה.

6. הגנה אקטיבית

הממסד הביטחוני בישראל כבר קיבל החלטה לאמץ את האופציה הזאת, והוא מבסס אותה על מערכת ההגנה נגד טילים חץ. אם בתחילת הדרך של פיתוח החץ, עדיין היתה הכוונה לפתח את המערכת כתשובה לטילים קונבנציונליים, הרי שהתפיסה השתנתה, ובשנים האחרונות היא קובעת כי הצדקה העיקרית לפיתוח מערכת החץ היא לצורך התמודדות מול הטילים הגרעיניים שיהיו לאיראן.

בארה"ב מתנהל מזה זמן ממושך דיון ציבורי נוקב בנושא הגנה נגד טילים, ובו מועלים הטיעונים בעד ונגד פיתוחן של מערכות הגנה נגד טילים בליסטיים גרעיניים. ניתן לעשות שימוש בעיקרי הדיון הזה גם לצורך ניתוח האופציה הישראלית לפיתוח ולהצבת מערכת הגנה נגד טילים גרעיניים. ניתוח מפורט של כל הטיעונים בעד ונגד הוא מעבר לגבולות דיון זה, ולפיכך נתמקד רק בעיקרים הקריטיים הרלוונטיים לניתוח אופציית ההגנה האקטיבית מול איראן גרעינית.

הטיעון המרכזי נגד התבססות על הגנה אקטיבית במקרה של איום טילים גרעיניים גובש כבר בשנות הששים של המאה העשרים על ידי שר ההגנה האמריקאי, רוברט מקנאמרה. הוא טען כי הנסיון להגן מול הטילים הסובייטים לא יעיל משום שאף מערכת הגנה לא תספיק הגנה הרמטית, ולכן המחיר שתיאלץ ארה"ב לשלם במקרה של מתקפה גרעינית סובייטית יהיה בלתי נסבל. מתוצאות מחקר שביצע הצבא על פי בקשת מקנאמרה עלה כי במקרה של מתקפת טילים סובייטית ושימוש במערכות הגנה אמריקאיות יעילות ייהרגו "רק" 60 מיליון אמריקאים. שר ההגנה דחה את תפיסת הממסד הביטחוני האמריקאי, שטען כי זו תוצאה טובה, בהתייחס לאלטרנטיבה שהיא העדר הגנה, שתעלה בחייהם של כ-200 מיליון אמריקאים. מקנאמרה גיבש תפיסה חדשה, לפיה דווקא המנועות מהצבת מערכות הגנה היא שתיצור

יציבות אסטרטגית בין שתי מעצמות העל. הידיעה הברורה של כל צד שיושמד באופן וודאי, גם אם יצליח להפתיע את יריבו במתקפת טילים, היא שתרתיעו מפני שימוש בטיליו. כך הצליח לשכנע שר ההגנה האמריקאי את הסובייטים כי מוטב לוותר בכלל על מערכות הגנה אקטיביות ולבסס את היערכות מול טיליו של הצד השני על הרתעה הדדית. כך גובש רעיון ה-MAD (Mutual Assured Destruction) וב-1972 חתמו שתי המעצמות על ה-AMB TREATY, אמנה הקובעת כי שתיהן מוותרות מרצון על הצבתן של מערכות הגנה אקטיביות נגד טילים. מדיניות זו היתה הבסיס ליציבות האסטרטגית מאז ועד למועד סיומה של המלחמה הקרה.

למרות ההבדלים הרבים בין מערכת היחסים, ההיקפים והתנאים ששררו בין שתי המעצמות בתקופת המלחמה הקרה לבין אזורנו, ניתן לאמץ את עיקרי התפיסה שגיבש מקנאמרה ולהשליכם גם על המקרה הישראלי-איראני.

היות שבעבור ישראל מחיר פגיעתו של טיל גרעיני בגוש דן, למשל, הוא בלתי נסבל, מערכת הגנה אקטיווית, דוגמת החץ, יכולה להיות רלוונטית מול איום טילים גרעיניים רק אם תספיק הגנה הרמטית. אולם ברור שמן הבחינה הטכנולוגית לא ניתן להבטיח סגירה הרמטית מול ניסיונות חדירה של טילים תוקפים. מומחים הבקיאים בסוגיית ההגנה נגד טילים טוענים כי יריב שיעשה שימוש באמצעי נגד פשוטים למדי, אותם יתקין על טיליו הבליסטיים, עלול להקטין את יעילותה של מערכת החץ במידה ניכרת. לפיכך, הניסיון להגן על ישראל באמצעות מערכת הגנה אקטיווית מול טילים גרעיניים עלול להתברר ככשל אסטרטגי חמור.

הרי ברור שבעת מבחן לא יהיו קובעי המדיניות בישראל מוכנים ליטול את הסיכון של חדירת טילים גרעיניים את מערכת ההגנה וכגיעתם בעורף הישראלי. לעומת זאת, מהרגע שבו יהיו טילים גרעיניים בידי האויב יהיה צורך להתייחס אל כל טיל המשוגר לעבר ישראל כאילו הוא טיל גרעיני. במקרה כזה, בהכרח תגובש מדיניות הרתעה ישראלית חדשה מול איום גרעיני, כשימומש. במסגרת מדיניות זו לא ייעשו ניסיונות ליירט את טילי האויב, אלא יובהר לו המחיר הבלתי נסבל שיהיה עליו לשלם על ניסיון לפגוע בישראל פגיעה גרעינית. הרתעה היא הדרך היחידה להתמודד עם איום גרעיני, כפי שהוברר כבר בעבר מניסיון של שתי מעצמות-העל. במסגרת זו תהפוך, כמובן, מערכת החץ ללא רלוונטית לחלוטין.

בנוסף, יהיה על ישראל להציג גם יכולת מכה שניה אמינה, על מנת לשלול מהאיראנים את המחשבות על האפשרות להפגיע את ישראל במכה גרעינית שתנטרל אותה מיכולת הפגיעה באיראן. בניית יכולת מכה שניה יכולה להתבצע באמצעות טילים בליסטיים הנמצאים במחסות מוגנים, שימנעו את השמדתם גם בעת פגיעה גרעינית בסביבתם ובאמצעות שמירת רצף של טיסות של מטוסים המצוידים בנשק גרעיני, ואשר אינם פגיעים לנשקו הגרעיני של האויב.

האפשרות השלישית, והיעילה ביותר, היא באמצעות צוללות המצוידות בטיילים גרעיניים. באלה אין האויב יכול לפגוע, וברוב המקרים גם אינו יכול לאתרן. על פי פרסומים זרים החלה כבר ישראל בבניית יכולת המכה השניה באמצעות צוללות מדגם דולפין אותן בונה עבורה מספנה בגרמניה. שלוש צוללות כאלה כבר נמצאות בידי חיל הים הישראלי, ושתיים נוספות הזמנו לאחרונה בגרמניה. כמובן שהמהלך הזה, של נטישת העמימות הגרעינית ומעבר להתענה גרעינית גלויה חייב להיעשות בתיאום ובהסכמת ארה"ב. פעולת ההכנה של הממשל האמריקאי לקראת אפשרות זאת חייבת להתנהל כבר עתה, כחלק מההיערכות לקראת אפשרות שלאיראן יהיה נשק גרעיני.

סוגיה נוספת העולה בהקשר זה היא, מידת הרציונאליות של מנהיגי איראן. המתנגדים למעבר להתענה גרעינית גלויה טוענים כי בשל אי הרציונאליות המאפיינת את ההנהגה האיראנית לא ניתן להרתיעה, ולכן לא ניתן לסמוך על כך שהרתעה גרעינית תמנע מהם שיגור נשק גרעיני לעבר ישראל.

הנסיון ההסטורי מלמד שההנהגה האיראנית מתנהגת בצורה רציונלית לגמרי כאשר מדובר באפשרות של תשלום מחיר יקר על שימוש בכוח צבאי. כך, אפילו האייתולה חומייני, המוצג כקיצוני שבקיצונים ואי רציונאלי במובהק, נהג ברציונאליות מלאה כאשר העיראקים החלו לשגר טילים בליסטיים לעבר טהרן ואלה גבו חייהם של אלפי אזרחים איראניים. חומייני שהצהיר קודם לכן כי לא יחתום בשום אופן על הסכם הפסקת אש עם עיראק, עד שזו לא תיכנע באופן מוחלט לאיראן, נאלץ להשלים עם המצב החדש שנוצר עם נפילת הטילים בלב הבירה האיראנית, ולחתום על הסכם הפסקת האש עם סדאם חוסיין. ואם ההנהגה "הקיצונית" וה"לא רציונלית" הזו התנהגה כך כאשר הפגיעה בבירתה היתה בנשק קונבנציונלי, סביר מאד להניח כי איום בפגיעה בה בנשק גרעיני יוביל אותה גם בעתיד להמנע מלעשות שימוש בנשקה הגרעיני.

יתר על כן, הצבת מערכת הגנה אקטיבית עלולה לפגום בהרתעה הישראלית מול איראן. חלק ניכר מהצלחתה של מדיניות הרתעתית תלוי בדימוי שיש לה בעיני היריב. היא תהיה בעלת סיכויי הצלחה גדולים יותר ככל שהיריב יאמין בנחישות המרתיע לעשות שימוש באמצעיו הצבאיים על מנת להגיב על פגיעה בו. הצבת מערכת החץ מול טילים גרעיניים איראניים תאותת לאיראן מסר שלילי מבחינתה של ישראל. האיתות יאמר בעצם כי בישראל מודעים לקיומם של טילים גרעיניים באיראן, ולכן מנסים ליירטם. כלומר, יש במסר זה מעין מתן לגיטימציה מסויימת לאיראנים לנסות לשגר את טיליהם, שהרי ישראל מוכנה להשלים עם האפשרות שאכן ישווגרו טילים והיא תעשה מאמצים ליירטם. מסר כזה פוגע בדימוי ההרתעתי של ישראל ובדימוי של מידת הנחישות של ישראל להכות באיראנים בכל מקרה של שימוש בגרעין על ידם.

7. הרתעה גרעינית גלויה

זו האופציה הסבירה והיעילה ביותר שישראל צריכה לאמץ. כשם ששתי מעצמות העל הגיעו להכרה לפיה רק הרתעה גלויה ואמינה של כל צד מול הצד האחר היא שתמנע שימוש כלשהו בנשק גרעיני, כך תיאלץ גם ישראל לאמץ גישה זו. נראה כי הדרך היעילה ביותר להרתיע את קובעי המדיניות באיראן משימוש בעתיד בנשק גרעיני תהיה הרתעה באמצעותה יובהר להם המחיר אותו ייאלצו לשלם אם יחליטו לשגר טילים לעבר ישראל.

לצורך זה תיאלץ ישראל לנטוש את מדיניות העמימות הגרעינית ולעבור להתענה גלויה, במסגרתה תבהיר את כללי המשחק החדשים מול איראן. ההרתעה הזאת צריכה לכלול הבהרות ברורות לגבי הקווים האדומים שבחצייתם מסתכנים האיראנים בתגובה גרעינית ישראלית. כך, לדוגמה יובהר כי איתור של כל טיל המשוגר מאיראן לכיוון מערב פירושו, מבחינתה של ישראל, שיגור של טיל גרעיני איראני לעברה.

במקרה כזה לא ימתינו בישראל לראות היכן הטיל יפגע והאם הוא מצויד בראש גרעיני, לא יעשה כל נסיון ליירטו, אלא באופן אוטומטי תצא לפועל תגובה ישראלית שתכלול פגיעה גרעינית במטרות מרכזיות באיראן, כגון טהרן, טאבריז, קום איספהאן וכיוצא באלה מטרות. הבהרה כזאת תעמיד את האיראנים בפני הצורך להחליט האם פגיעה והרג כמה עשרות אלפים של אזרחי ישראל שווה את תשלום המחיר של הריסתה של המדינה האיראנית המודרנית, החזרתה לימי הביניים ואובדן חיי מיליונים מאזרחיה. ספק אם ישנו אינטרס לאומי איראני המצדיק מחיר כה גבוה, כולל האפשרות לקפד חייהם של אזרחי "השטן הקטן".

קרוב לוודאי שלא יהיה מנהיג מדינה, השולט בנשק גרעיני, שיתנהג בצורה לא רציונאלית ויהיה מוכן להתאבד ביחד עם מדינתו. מה גם שבמקרה האיראני אין כל מטרה אותה ניתן להשיג באמצעות פגיעה גרעינית בישראל המצדיקה תשלום מחיר כה גבוה.

מכל אלה עולה כי ישראל תצטרך לאמץ את אופציית ההרתעה הגרעינית הגלויה במקרה בו איראן תשלים את פיתוח הנשק הגרעיני ותצטייד בו.

S. Daniel Abraham Center
for Strategic Dialogue
Netanya College, Israel